
ניר
מה נאה
ניר זה
תר״ץ
1930
Wm GUTTESMAN
זאב גאטטעסמאן

ניר

קבץ שנתי

יוצא לאור על־ידי

הסתדרות תלמידי

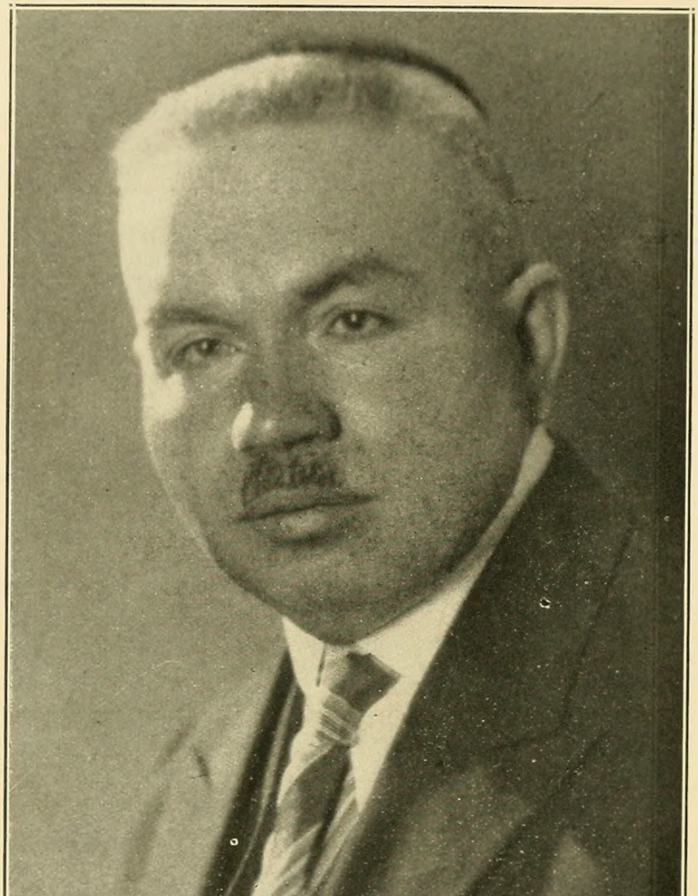
בית המדרש למורים

של ישיבת ר׳ יצחק אלחנן

ניו־יורק, תר״ץ

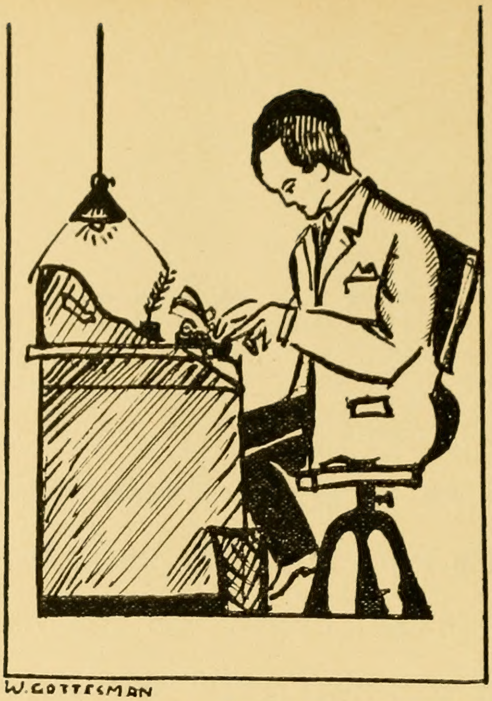
נעדרוקט ביי די ראזענבלום פרעס. אינק. 24 איסט 4טע סט.,
ניו יארק.

תכן הענינים

מוקדש באהבה והערצה למורנו וחברנו היקר

ד"ר. נ. קלוץ

W. GOTTESMAN

מאת המערכת

שתים מדות בקוראים: מהללים או מחללים. את שתי המדות הללו אנו יראים, כי גם החלול וגם החלול אינם סמנים לטובה ולרעה.

מה שאנו דורשים היא מדה אחרת — השכל הישר. ואם ידין אותנו הקורא במדה זו אז בטוחים אנו שיצאנו ידי חובתנו והקבץ לא ימצא חן בעיני הקוראים כי אם — שכל טוב.

להוי ידוע לכם, קוראים נכבדים, שכשאנו, תלמידי בית מדרש למורים, נכנסים, לא שלמה הוא ידיעתנו של השפה העברית וספרותה. אבל ברבות הימים, בעבודה קשה, רוכשים אנו ומסגלים אנו לנו את כל הידיעות הרחבות שישנן לנו עכשו. ובהתפתחותנו המודרגת אבל מהירה, עוברים אנו בארבע שנים כמאתים שנה של הספרות העברית החרשה. דורכים אנו בעקבות הכבדות של המשכילים הראשונים, של הסופרים המליציים, של הלאומיים וכן הלאה. ולדאבונינו נטע בלבנו אותו היחס התם, הנאיבי, המוגבל, הפרובינציאלי, לשפה העברית. באים אנו לידי כך שאנו חושבים שכל מה שכתוב עברית הריהו טוב ויפה, כלומר, שמוש השפה העברית מקדש את כל הכתוב בה. כי כך היה באמת יחסם של המשכילים הראשונים אשר חשבו כי הכתיבה בעברית מכפרת על חסרון הרעיונות וסתם פטפוט. ואין אנו חושבים שאפשר להאשים אותם. הם רק היו כלי המבטא של הריאקציה התהפוכית שפרצה אז עם כל גוזמאותיה המעציבות, אבל בזמן זה, במאה העשרים, עוד להחזיק בדעה זו — קצר ראות וחסרון טעם הוא. צריכים אנו להבין כי עברית היא שפה ככל השפות וספרותה נדונה בקני-מדה של שאר שפות. אין סתם קריאה וכתיבה בה משום שהוא עברית, שפת עמנו. זקוק השתתפות של רצון מחשבה ודמיון ביצירת ספרות. ואם אין כל תוך, נשליך את קלפתו היותר מהודרת. אלו הם חקי הבקרת אשר העמידו להם סופרי אירופה וכה צריכים אנו גם לעשות עם ספרותנו.

לכן קוראים נכבדים, אין אנו מבקשים לרחמים בבאכם לחרץ משפט על חוברת זו. על תבאו לקרא את הניר במחשבה תחלה: בחורים יפים באמת הם אלו, כותבים עברית, יפה עד מאד. לא אין אנו רוצים בזה כלל וכלל. קראו ושפטו מנקודת השקפה ספרותית מודרנית. המכילה החוברת רעיונות? לשונה הצחה היא או כבדה? ואם אז, שבעי רצון אתם, אז תדעו ותרגישו כי משתתפים אנו בתחית עמנו לשוננו ותקוותינו, ושיכולה להוצר ספרות עברית אשר אינה נופלת בערכה משאר ספרויות.

ישעיהו הירשפלד.

ברכת מורה

אני נותן תודה לבבית לתלמידי־חברי בעד הכבוד הגדול שהנחילו לי, בהקדישם את החוברת הנוכחית לשמי. אני יודע ומרגיש שחפץ אחד אמיץ מקשר את כלנו וזוהי השאיפה הכבירה להשתלם בידיעת תורת ישראל וחכמתו, להיות נושאי דגלה של היהדות הצרופה, הנאמנה למסורת אבות, להפיץ תורת אמת ברבים ולהעמיד תלמידים מהוגנים ומובהקים, הנלחמים בעד קדשי עמנו וסגולותיו, ולקים בעצמנו „ללמוד וללמד, לשמור ולעשות". ויהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן.

מוקירכם ומחבבכם

ד"ר. נ. קלוץ

חבר המורים

הרב ד"ר דוב רבל — — — — — — — — ראש הישיבה

ד"ר פנחס חורגין — — — — — — — הסטוריה, ספרות
מנהל בית המדרש למורים

ד"ר יחיאל קפלן — — — — — — — — תלמוד, מדרש
ראש מועצת המורים

פרופ' מ. גילדין — — — — — — — — — — — שירה

הרב שלמה ווינד — — — — — — — — — — — תלמוד

שבתי טורבוף — — — — — — — — — נ"ך, הסטוריה

הרב שמואל ק. מירסקי — — — — — — — תלמוד, משנה

א. נ. פרלברג — — — — — — — — — — — עברית

ד"ר נתן קלאין — — — — — — — — — הסטוריה, תנ"ך

אברהם שוער — — — — — — — — — — תורה, עברית

יעקב י. הארטשטיין — — — — — — — — — — מזכיר

ד"ר י. קפלן:

ציון לנפש קדוש

לזכר נשמת תלמידי האהוב בנימין
הורבין. מת על קדושת השם וארץ ישראל
בעיר חברון ביום השבת י"ח אב, תרפ"ט.

1

לא רק בכתבי עליו, כי אם בכל עת ובכל שעה זכר אזכרנו. ומדי תעלה תמונתו לפני, במסתרים תבכה נפשי.

כשראיתיו בפעם הראשונה היה ילד צעיר. אביו, שבקש להכניסו אל בית מדרשנו הביאהו אז לפני. שאלתיו מעניני למודיו, והוא השיב כהלכה. הכריעו תשובותיו המהודרות בפיו והמדות הטובות שהשתקפו מבין ריסי עיניו, ולמרות מעוט שניו נאסף אל שורות תלמידינו.

והוא לא הוביש את תקותנו. בזריזות הטה את שכמו אל עול למודיו למקצועותיהם השונים. הוא קבל את חובותיו באהבה ועשה אותן באמונה. עשה והצליח. מיום ליום ומשנה לשנה גדל וישגשג. רכוש ידיעותיו נתרבה, בינתו התפתחה, היקף השקפתו נתרחב ונתמלא. ובכל השנים האלה תם ילדותו לא נפגם. אצילות פנימות האירה פניו. נאה ונעים היה בכל מעשיו והליכותיו, בן חכם ותלמיד ותיק, מכבד ומשמח הורים ומורים.

כשהגיע לזמן סיום למודיו בבית מדרשנו נתבכרה בלבו המחשבה לקנות שלמות בידיעת התלמוד במקום תורה בארץ ישראל, ארץ שאוירה מחכים ואין חכמה כחכמתה (1). רוצה היה לעשות את עצמו חוליה בשרשרת משפחת אביו המלאה חכמים מובהקים וגדולי תורה. וכך קיים בעצמו את הנסיון שנתנסה בו אברהם אבינו והלך מארצו וממולדתו ומבית אביו ובחר לו אהל תורה בעיר חברון. שם ישב ועשה לילות כימים בשקידתו על ספרי התלמוד. אך בא יום מר ואכזרי. יום שבת נחמה היה, ונהפך ליום פורענות. באותו היום נרצח בתוך שאר חבריו קדושי חברון.

בתורה עמל. בה נאמר: „אורך ימים בימינה" (2).

את אביו כבד ורצונו עשה. על זה נאמר: „למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" (3).

והלב צועק: היכן היא אריכות ימיו של זה? היכן היא טובתו של זה?

2

הטבח החברוני צועק עד השמים.

זה היה טבח שהכינו פראי אדם בני פרא האדם ביד רמה, אכזריה וחזקה שאין עמה טענה.

אין פתחון פה גם לשטן למצא זכות למעשה רצח זה שכלו חובה.

נפלו צדיקים ביד רשעים.

על יד ספרי תורתם, תורת חיים ושלום הומתו תלמידי חכמים צעירים העומדים מחוץ לכל ריב וסכסוך, בחורים טהורים וקדושים אשר שלום בפיהם ושלום בלבבם.

כל העולם הנאור הזדעזע.

זע גם הנשר האמריקאי כשהטובחים החברונים שלחו יד ומרטו את הנוצות היפות מבין כנפיו.

הינוע גם הארי הבריטי השומר על פתחו של בית ישראל ההולך ונבנה בארץ אבותיו?

(1) בבא בתרא קנח, ב. אוירא דארץ ישראל מחכים. בראשית רבה, טז. אבות דרבי נתן, כח. אין חכמה כחכמת ארץ ישראל.
(2) משלי ג, טז.
(3) דברים ה, י.

פתיל חייו של תלמידי הקדוש שנתק בתחילת שזורו שב ונתחב בתוך מחט ההשגחה העליונה השוזרת חוטים למסכת ארג אין סוף של חיי עולם לעם עולם.

3

מבין שורות המשנה, תוספתא, ספרא וספרי עולה דמות חכם המעניק חמה בקומתו (4). אלפי נגוהות היוצאים מהכתרים, כתרי אותיות, הקשורים לראשו מכהים את קרני ההוד של אדון הנביאים (5). הנגוהות האלה מתפוצצים ומפזזים אור שבעת הימים וחוזרים ומתלכדים ונשזרים ברקמות אור, שלבסוף דמות כנפים להנה.

למטה מהן צייר גדול משרטט, ולא בידים, שרטוט אחר שרטוט. קו לקו, זיו לזיו, וזהר לזהר. ומתגלות פנים חדשות פני תלמידי חכמים צעירים המבהיקים באור תורה. תם ילדות שאינו נפגם משתקפים מבין ריסי עיניהם.

קדושי חברון (6).

הם מסתוככים בעולם שכלו טוב תחת כנפי רבי עקיבא, התנא הקדוש שמסר את נפשו על קדושת השם, אהבת התורה וגאולת ישראל וארץ ישראל.

נחמתני, רבי עקיבא, נחמתני.

---

(4) סנהדרין פו, א.
(5) מנחות כט, ב.
(6) תזכר נא בזה בין קדושי חברון נשמת הבחור המופלג במדותיו ובשרונותיו צבי הליר, בן דודי הרב רבי יחיאל מיושבי פתח תקוה.

הרב שמואל ק. מירסקי:

הלנת הדין

דבר הלנת הדין שנמנה במשנה 1) בין הדברים הנוהגים בדיני נפשות בניגוד לדיני ממונות, הוא אחד מן הדברים המציינים את אפיו של המשפט העברי, שהצווי „הוו מתונים בדין" משמש לו יסוד, והפסוק „ושפטו העדה... והצילו העדה", שורש. תהלת חק זה הננו מוצאים כבר בפי אבי חכמי יון, סוקרטס, אשר בנאום-הסנגוריא שנשא לפני השופטים, שדנוהו למיתה, הביע את צערו על שלא היה באתונא חק האוסר לגמר את הדין לחובה בו ביום. (קשה אמנם לברר בדיוק לאיזה עם מכוון סוקרטס כשהוא מדבר על מציאות חק כזה אצל עם אחר, אולם יש לשער — וההשערה מתחזקת עוד יותר בזכרנו כי אפלטון הנהו כותב הדברים — כי ידע מחקי ישראל ואליהם כוון).

זכרו של הדין הזה בש"ס אינו נפרץ. (והטעם מובן, שהרי מ' שנה קודם חורבן הבית לא דנו דיני נפשות. 3) רק זעיר פה וזעיר שם באים דברים אחדים המצטרפים, קו לקו, לתמונה כללית אם כי לא שלמה, מחמת הנקודות המסופקות בה, שמחסר הצרך בפתרונן למעשה, לא נתבררו כל צרכן.

השאלה הראשונה שעוררה תשומת לב המפרשים היא המימרא של רב כהנא: „סנהדרין שראו כולן לחובה פוטרין אותו. מאי טעמא? כיון דגמירי הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה" 4). והנה אף כי טעם המימרא הזאת מפורש בתוכה, עצם כוונתה נשאר, בכל-זאת, סתום. וכי משום שכל הסנהדרי מחייבת יצא זכאי? אתמהה. ועיין במהרצ"ה חיות על הש"ס שבאר את טעם הדין הזה בארוכה. ותמצית דבריו היא, שלא יתכן לשום מעשה רשע בלי צד זכות — ומטעם זה מעמידין כיום בארצות הנאורות סניגור לכל פושע מטעם השלטון, אם אין לו סניגור משלו — וכיון „דבית-דין זה ראו מיד לחובה ולא נודע להם שום זכות, אם כן מוכח דאינם בקיאים ואין דינם דין וכו'". אבל בתורה תמימה 5) הביא דברי מהר"ץ חיות הנ"ל והעיר עליהם ברוח בקרת נמרצה „שכל דבריו הם דברים בעלמא ורעיונות בודדים בלי יסוד ובסים לפי רוח התלמוד". ובהמשך דבריו נוטה הוא בעל ה„תורה תמימה", לפירוש „רבי מאיר הלוי (הרמ"ה) שפירש דינו של רב כהנא במובן הפוך מן הקצה אל הקצה לפירוש המקובל, והוא כי סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו, ר"ל פוטרין אותו מיד למיתה, שהורגין אותו מיד... והלשון פוטרין אותו הוא מעין הלשון בשבועות ל"ט ע"א בעומד לישבע ואיימו עליו חומר השבועה ואמר איני נשבע פוטרין אותו מיד, ופירש"י מחייבין אותו מיד לשלם 6), וה"נ הפירוש מחייבין אותו כלומר הורגין אותו מיד, והובאו דבריו אלה בספר קהלת יעקב למהר"י אלגזי בחלק לשון חכמים ערך פטור.

הואיל ופירוש זה בא, איפוא, להוציא מן המקובל ומפסק ההלכה ברמב"ם 7), עליו, כמובן, הראיה הברורה, ולפיכך יש מן הצרך לשקול אותו

---

1) סנהדרין פ"ד מ"א.

3) סנהדרין מ"א ע"א ועוד.

4) שם י"ז ע"א.

5) שמות כ"ג אות ט"ז.

6) דברי רש"י אינם נמסרים בדיוק גמור, כנראה לכל מעיין בגוף הדברים שם. וכדאי גם לציין שהאומר איני נשבע אינו מחויב מן הדין לשלם מיד, שהרי לפי מר בר רב אשי (שבועות מ"א ע"א) גם בשבועה דאורייתא מהפכינן שבועה על הצד שכנגד, (ועי"ש בתוס' בד"ה ולמר שלפי' הקונטרס הלכתא כמר בר רב אשי בזה). ו„פוטרין" דהכא יכול להתפרש יפה בתור פיטור משבועה את המחויב בה, אף כי, כתוצאה מזה, יתחייב אח"כ לשלם.

7) פ"ט מה' סנהדרין ה"א.

במאזני הבקרת ולראות אם אמנם לשון המימרא בגמרא וההגיון מחייבים פירוש זה. וכדאי גם להזכיר כאן שבעל „אוצר ישראל" (ערך דיני נפשות) העתיק, כנראה, את דברי ה„תורה תמימה" ונמשך אחריו בכל דבריו, כאמת שאין להרהר אחריה.

והנה בראשונה יש לציין טעות אחת בדברי ה„תורה תמימה" (ולפי"ז גם ב„אוצר ישראל") כי בעל הפירוש הזה הנהו ר' מאיר הלוי — הרמ"ה —. כי כל הרואה את שם הרמ"ה חושב, כמובן, על ספרו של ר' מאיר הלוי אבולאפיה „יד רמה" על סנהדרין, בעוד שאליבא דאמת דברי הרמ"ה, בפירושו שם, שונים הם מן הקצה לקצה לפירוש המובא למעלה בשמו. וזה לשון „יד רמה": „אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולן לחובה ביום ראשון פוטרין אותו, מאי טעמא? משום דגמירי הלנת דין, שאם לא מצאו לו זכות ביום ראשון צריכין להלין את דינו אולי ימצאו לו זכות למחרת, ויראה אחד מן המחייבין דברי המזכין, והני כיון דהשתא לא חזו ליה חד מינייהו זכותא תו לא חזי ליה, ולא מהני למיעבד ליה הלנת דין, ובעינא הוה קרי דחזיא להדורי בתר זכותא וליכא, הילכך פטרינן ליה". פירושו של הרמ"ה ז"ל הוא, איפוא, ברור, כי מאחר שאנו צריכים לסנהדרין הראויה לחזר אחרי זכות, סנהדרין שפתחו כולן ביום ראשון לחובה, אינה קרויה סנהדרין, והנדון יוצא זכאי. (ולא על מהר"ץ חיות, איפוא, שקרא לסנהדרי שראו כולן לחובה „אינם בקיאים ואין דינם דין", תלונת בעל ה„תורה תמימה", כי אם על אחד מגדולי הראשונים הרמ"ה ז"ל — שבטעות ייחס לו את הפירוש המובא ב„קהלת יעקב" למהר"י אלגאזי — תלונתו) והפירוש המובא ב„קהלת יעקב" לא בשם הרמ"ה נאמר, כי אם בשם המאירי, ורק נתחלף לו לבעל ה„תורה תמימה" זה בזה. 8)

ושוב יש להעיר על דבר אחד מדברי ה„תורה תמימה" בענין זה, שרק מתוך אי-ידיעתו את המקור ואי-ירידתו לעמקו של דבר, הוא בא לכלל טעות. „ויש מי שכתב", הוא אומר שם, „בטעם פטור זה לזכות, משום דכל דבר שאין בו מחלקת לא נתברר יפה וכו' אבל אין כדאי גם לדחות הדברים המוזרים האלה", עיין שם כל דבריו. ומסופקני אם ידע שמי שאמר את הדברים האלה לא אמרם אלא בשם הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל. כי זה לשון הספר „מדרש שמואל" 9) בשם "לב-אבות": „ידוע שהספקות לא ישלמו אלא בהמצא כת כנגד כת, ושואל ומשיב להוציא לאור משפט. והדבר הזה נעלם מעיני המלעיגים על מה שאמרו חז"ל שאם היו כל הסנהדרין דנין מיתה לאיש אחד לא היה מומת ואם היו מועטים מזכים ורובם מחייבים היה מומת 10), שעם היות גזרת הכתוב מחייבת כן 11) וכמו שדרשו בגמ', הטעם אשר שמעתי בזה בשם הרמב"ם ז"ל הוא נכון מאד, והוא עצמו מה שכתבתי להודיע ולהשמיע כי כשאין כת מנגדת עפ"י קושיות וטענות בחקירה מן החקירות, א"א שיצא הדבר לאור, ואפשר שכלם יפלו בטעות, קרוב לטעם שזכרו למה הביא רבנו הקדוש סברת היחיד אצל סברת הרבים, אם ידוע שאין המשנה כאותו היחיד לגביהן". דברים אלה המובאים בשם הרמב"ם ז"ל, שטעמו ונמוקו עמו, רחוקים, כמובן, מהיות ח"ו בבחי' „דברים מוזרים אשר אין כדאי גם לדחותם". למסקנא זו יכול להגיע רק מי שמתעלם לגמרי מעקר תכונתו של בית-הדין העברי בדיני נפשות, שמספרו והרכבתו מיוסדים על הפסוקים „ושפטו העדה, והצילו העדה" 12) — עדה שופטת ועדה מצלת. ודבר מציאת שני יסודות אלה של מזכים ומחייבים בבית-דין של דיני נפשות, הוא כ"כ יסודי במשפטנו עד שקשה, כמעט, להבין את כל הקושיות והתמיהות שמסביב לדינו הפשוט והברור של רב כהנא.

8) המאירי ז"ל הוא רבי מנחם בן שלמה המאירי (1249—1306), והרמ"ה ז"ל הוא רבי מאיר בן טודרוס הלוי אבולאפיה (1180—1244). פירושו של הרמ"ה ז"ל לסנהדרין הוא החבור המפורסם „יד רמה", ופירושו של המאירי ז"ל לסנהדרין לא יצא עדיין לאור. וכתה"י מונח, כמדומני, בבית עקד הספרים באיטליה.

9) אבות פ"ה מ' י"ט.

10) צריך להבין שהמדובר כאן בתחלת הדין, ולא שיהא אסור להוציא דין למיתה בהסכמת כל הדיינין, וממילא סרו כל התמיהות של בעל ה„תורה תמימה" והיוצאים בעקבותיו.

11) אולי כוונתו לכתובים הנדרשים בגמ' (סנהדרין ל"ה ע"א) על הצרך בהלנת הדין „למיעבד ליה זכותא", או לכתוב „והצילו העדה" כאשר אזכיר עוד בסמוך. ועיין „מועדי ערב" לר"י רייפמאן.

12) סנהדרין פ"א מ"א וגמ' שם.

אך אם עוד יש מקום לפקפק ולומר שפירושו של המאירי ז"ל, כפי שמובא במהרי"ט אלגאזי, העומר בודד, בניגוד לכל הראשונים והאחרונים אשר לפניו ולאחריו, הוא הנכון, צריך לחזור ולבדק את הפירוש הזה לאור הסוגיא שבש"ס, שבה מובאת מימרא זו של רב כהנא, בכדי להוכח עד כמה רחוק הוא מן האמת. לפי פירוש זה בא רב כהנא ללמדנו דין חדש שהוא כעין יוצא מן הכלל לענין הלנת הדין, שאם הסנהדרין ראו כולן לחובה פוטרין אותו, כלומר גומרין את דינו ליהרג מיד, מבלי הלנת הדין. וכאן התלמיד שואל: מה ענינה של המימרא הזו לכאן, והלא בפ' אחד דיני ממונות 13), במקום שמדובר על הלנת הדין, היתה צריכה להכתב? בשלמא אם נאמר, כפירוש המקובל, שרב כהנא בא ללמדנו שאם פתחו כל הסנהדרין לחובה ביום הראשון, שוב אינם יכולים לעיין בדינו ופוטרין אותו, יפה סדרו מסדרי הש"ס את המימרא הזו כאן, לפני דברי ר' יוחנן ורב יהודה אמר רב, שאין מושיבין בסנהדרי וכו' אלא מי שיודע לטהר את השרץ מה"ת, כלומר היודע למצא צד זכות גם במקום שצד החובה נראה יותר במשקל ראשון, אבל אם רב כהנא בא ללמדנו שאם ראו הסנהדרי כלן לחובה ביום הראשון, אין צרך בהלנת הדין, היכא קאי רב כהנא דאמר לנו זה, וכי שמענו כבר את עצם הצרך בהלנת דין בסוגיא שלפנינו. ואם אין ראיה מפורשת לדבר, מן הגמ' דידן, כי מימרא זו של רב כהנא ואלו של ר' יוחנן ור' יהודה אמר רב, הסמוכות לאחריה והמדברות בטיב חברי הסנהדרין, קשורות אהדדי, הרי זכר לדבר (ואם תמצי לומר גם ראיה) מן הירושלמי 14), בדברי ר' יוחנן שם: „כל שאינו יודע לדון את השרץ, לטהרו ולטמאו מאה פעמים אין יכול לפתוח בזכות". מכל זה 15) יוצא ברור שרב כהנא אינו מדבר אלא בסנהדרין שראו כלן לחובה בתחלת הדין, ולא מצאו לו לנדון צד זכות, שפוטרין אותו, מתוך שאנו צריכים לסנהדרין היכולה לחזר אחר זכות, בחי' והצילו העדה, דבר המשמש גם יסוד לעצם הלנת הדין. והפירוש המובא ב„קהלת יעקב" אינו אלא דעת יחיד, ודחוי הוא 16).

ועתה לשאלה השניה, אשר — אם כי לא עוררה את תשומת לב המפרשים כלל — בירורה הכרחי לשלמות התמונה של הלנת הדין, והיא שאלת המו"מ בביה"ד ביום המחרת, אחרי הלנת הדין. במשנתנו 17) נאמר: „ולמחרת משכימין ובאין לבי"ד. המזכה אומר: אני מזכה, ומזכה אני במקומי; והמחייב אומר: אני מחייב, ומחייב אני במקומי. המלמד חובה מלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזר וללמד חובה. טעו בדבר, שני סופרי הדיינין מזכירין אותו". ובאור משנה זאת אנו מוצאים בסוגיא דגמ' בפרק הקודם 18), בקשר עם המימרא של רב: „לא שנו אלא בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמר דין המלמד זכות חוזר ומלמד חובה". לפי סוגית הגמ' שם, הצרך בשני סופרי הדיינין

13) ל"ה ע"א שם.

14) סנהדרין פ"ד ה"א.

15) ודייק גם את לשון הרמב"ם שהביא את הדין של רב כהנא (בפ"ט מה' סנהדרין ה"א) בזה הלשון: סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחלה ואמרו כולן חייב הרי זה פטור עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו בזכותו וירבו המחייבין ואח"כ יהרג". ובזה תובן אולי גם הגירסא ברמב"ם (ד' ווינציאה) „סנהדרין גדולה" שהרי ר' יוחנן ור' יהודה אמר רב אינם מדברים אלא בסנהדרי גדולה, ולפיכך גם רב כהנא מדבר, לכאורה, בזה, אלא שיש להקיש מסנהדרי גדולה — בנוגע לדין זה של רב כהנא — גם לסנהדרי קטנה. ועי' רדב"ז שם על הרמב"ם.

16) וכדאי להעיר שהראיה המובאת ב„תורה תמימה" מר"ה כ"ו ע"א, בסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש, שלפי ר"ע כולם נעשים עדים ואין עד נעשה דיין, ומפרש התם בגמ' שבעלמא סבר ר"ע עד נעשה דיין, אך הכא שאני משום דרחמנא אמר והצילו העדה וכיון דחזיוהו דקטל תו לא מצו חזו ליה זכותא, היא באמת ראיה לסתור, ומשם ראיה ברורה ומפורשת, שסנהדרין שאינה ראויה לחזר אחר זכות אינה סנהדרין, כפירוש הרמ"ה לעיל בדברי רב כהנא.

17) סנהדרין פ"ה מ"א.

18) שם ל"ד ע"א.

לכתב את דברי המזכין והמחייבין, הוא — לגבי המחייבין — כדי שלא יראו „טעמא אחרינא ובעו למיעבד הלנת דין", — ולגבי המזכין והמחייבין, לפי המסקנא — „כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות". לפי"ז יוצא, איפוא, שצריכים אנו להלנת דין על כל טעם חדש של המחייבין (ואף כי דבר זה נאמר רק לפי הס"ד בגמרא, עצם הדין לא הופרך גם לפי המסקנא, ואדרבה, מתוך הגמ', הוא נראה לפשוט ומובן מאליו), וכן נאמר ברש"י, בפירוש: „דאי הדר ביה חד מינייהו מטעמא קמא ומחייב ליה למחר מטעמא אחרינא, בעי למיהדר ומיבעי הלנת דין בטעמא בתרא אולי יחזר בו הלילה". והלא לכאורה דבר זר ומתמיה הוא. ואמנם מצאתי ב„הגהות דיננער"*) שתיקן את הגירסא בגמ' ואמר: „תיבות הלנת דין נמחקין כי אגב שיטפא דגירסא לקמן ל"ה ע"א באו לכאן, ושם הגירסא נכונה דהא מיירי ביום הראשון אבל כאן דמיירי ביום השני ליכא הלנת דין. ונכתב במקומן „ליה זכותא". וה"פ דמשום הכי כותבין דברי המחייבין משום דאי חזו למחר טעם אחר לחיוב אומרין להן לא כך דנת אתמול ואין מקבלין דבריהם". וראיה לדבריו הוא מביא מן התוספתא 19) במקום שנאמר בפירוש: „מחייב הייתי ועכשו מחייב אני אותו, אומרין לו למד דבריך כבתחלה וכו'". משמע מזה שאין המחייב יכול לשנות מטעם לטעם בחובה. ואעפ"י — מוסיף המחבר — שבעלי סוגיין לא שמעו את הברייתא הנ"ל בתוספתא, שאילו היו שומעין אותה לא היו מתרצין „לא, כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות", דהא בהדיא תניא שם, שאם אמר מזכה הייתי ועכשיו מחייב אני אין מקבלין אותו. וזהו ממש דעת המקשה שקלע אל המטרה מדעת עצמו אבל לא קבלו דבריו משום דרב שאמר בשעת גמר דין חוזר. ולבסוף מסיים המחבר בתמיהה על הרמב"ם „שנקט דעת רב להלכה אעפ"י שמשמעות המשנה כנגדו והברייתא אומרת בהדיא כנגדו".

והנה אם דברי הגמ', כאמור למעלה, מתמיהים, לכאורה, הרי הצעת שנוי-הגירסא ב„הגהות דיננער" מתמיהה פי-שבע. כי מלבד מה שלא מצאנו שום מקור אחר לשנוי זה בגירסת הגמ', ראייתו מן התוספתא אינה מבוססת כל עקר. כי כל הקורא את דברי התוספתא במלואם רואה ברור שפירושו של דיננער בדברי התוספתא, שהמלים „מחייב הייתי ועכשו מחייב אני" מכוונות למחייב מטעם אחר ממה שחייב מקודם, אינו נכון. בתוספתא הובאו כל ארבעת האופנים האפשריים בדיינים, הבאים למחרת, אחרי הלנת הדין, בזה"ל: „החזנין קוראין לכל אחד ואחד, פל' ופל'. מזכה הייתי ועכשו מזכה אני — מקבלין אותו. מזכה הייתי ועכשו אני מחייב — אין מקבלין אותו. מחייב הייתי ועכשיו מזכה אני — מקבלין אותו. מחייב הייתי ועכשו מחייב אני — אומרין לו למד דבריך כבתחלה". האופן האחרון „מחייב הייתי ועכשיו מחייב אני", לפי"ז 20), פירושו: מחייב אני במקומי ומטעמי; והמלים „למד דבריך כבתחלה" פירושן: עיין עוד, כבתחלה, ברעתך שמא תמצא סו"ס צד זכות. דבר זה מוכח מדברי התוספתא הלאה, המדברת בטעה אחד מן המחייבין „שאין סופרי הדיינין מזכירין אותו, אלא אומרין לו: למד דבריך כבתחלה", שפירוש המלים הוא, בלי ספק—לא כדעת דיננער, „החזק בדעתך הקודמת" אלא — „עיין עוד בדבריך". ואשר לתמיהתו על הרמב"ם שפסק כרב „שבברייתא משמע בהדיא כנגדו", יש קודם כל לעיין בנוסח הברייתא שבירושלמי 21) במקום שנאמר על „מזכה הייתי ומחייב אני" — „למד תחלה", ולא, כאמור בתוספתא, „אין מקבלין אותו", והן זוהי ממש דעת רב בבבלי 22). אך גם מלשון התוספתא: „מזכה הייתי ועכשו מחייב אני — אין מקבלין אותו" אין כל קושיא לרב, שהרי כמו שמתרצת הגמ' את דברי המשנה האומרת „המזכה אינו יכול לחזר וללמד חובה", בשעת משא ומתן ולא בשעת גמר דין, יש לתרץ גם את הברייתא. וכל תמיהתו על הרמב"ם שפסק כרב, שסוגיא דגמ'

---

*) מאת הר' יוסף צבי דאמשטרדם פרנקפורט ע"נ מיין תרס"ב.

19) תוספתא פ"ט מסנהדרין.

20) כמו בג' האופנים האחרים שאינם מדברים בשנוי טעם, שאל"כ, והאופן האחרון פירושו: מחייב המשנה מטעם לטעם בחובה, מדוע לא נזכר האופן הפשוט, והרביעי, במחייב ועדיין מחייב במקומו.

21) סנהדרין פ"ה ה"ד.

22) עיין בפ"מ על הירושלמי שם.

היא אליביה, אין לה, איפוא, שום יסוד 23).

לא מצינו, איפוא, שום דין, לא בתוספתא ולא במקום אחר, על מזכה שאסור לו לחזור ולחייב בשעת גמר דין. ואולם, בשעת משא ומתן, אומרים לו: למד דבריך כבתחלה. וכמו כן לא מצינו שום דין בתוספתא ולא בשום מקום, על מחייב שאינו יכול לשנות מטעם לטעם בחובה. אבל פה יש להבחין בין מחייב המשנה מטעם לטעם בחובה, בטעות, או בפירוש. במקרה האחרון צריכים באמת להלנת הדין למען יתישב בדעתו הטעם החרש (כמבואר ברש"י), ובמקרה הראשון נפסק ברמב"ם 42) שמזכירין אותו סופרי הדיינין מחשש פן יחייבו שנים מטעם אחד (דברי ר' יוחנן בגמ'). ודין „טעה אחד מן המחייבין", אשר נאמר עליו בתוספתא „אין מזכירין אותו", מדבר בטעה בעצם הדין, לזכות, ולא בטעם בלבד 25).

אחרי בירור שני הענינים המסופקים והמעורפלים ביותר בדבר הלנת הדין, הואר אולי, במקצת, החק הזה, שבעצם אינו אלא חוליא אחת משלשלת החקים שלנו בדיני נפשות, שמטרתם אחת, והיא להפך בזכותו של הנדון, בכל מה שאפשר, ובמקום לחייב איש אחד שהוא ספק זכאי, לזכות כמה אנשים שהם ספק חייבים. המשפט הוא העמוד התיכון שבין האמת והשלום, ושני פנים לו, דיני ממונות ודיני נפשות. ובעוד שצדו האחד — דיני ממונות — פונה לאמת, צדו השני — דיני נפשות — פונה לשלום. לא האמת דורשת הענשת הפושע בדיני אדם, אלא שלום החברה, בחי' הכרח שלא יגונה. אנו אין לנו איפוא אלא לצמצם את תפקידנו זה עד כמה שידנו מגעת.

23) ואף דבריו „שבעלי סוגיין לא שמעו מן הברייתא" נופלים, כמובן, מאליהם.

24) פ' י"ב מה' סנהדרין ה"ג.

25) ועיין ע"ז במצפה שמואל על התוספתא שם.

ד"ר נתן קלוין:

בינה במקרא

(הערה אחת מספרי הכתוב גרמנית: „רבי שמואל דוד לוצאטו בתור מבאר המקרא")

החכם רשד"ל (רבי שמואל דוד לוצאטו) היה הראשון בין הפרשנים העברים, אשר השתדל לבאר פסוקים רבים קשי-ההבנה בעזרת הפלגרפיה העברית. (ראה מאמרי: „בינה במקרא", ב„ניר", שנתון של הסתדרות בית המדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן, לשנת תרפ"ט, עמוד 13). הרבה פסוקים שיש בהם כתיב וקרי נתבארו על-ידו על-פי הקוים האפיניים של הכתב העברי הקדמון, שבו היו ספרי התנ"ך כתובים לפני תקופת אנשי כנסת הגדולה. על-פי שיטה זו באר שד"ל את הקו"ף הזעירה במלת קצתי: ותאמר רבקה אל יצחק, קצתי בחיי (בראשית פרק כ"ז פסוק מ"ו), ואלה הם דבריו: „נראה לי, כי היה מנהג הסופרים בימי קדם, כשהיתה תיבה מתחלת באותה האות שהתיבה הקודמת מסיימת, היו משמיטין אחת מהאותיות הדומות, ואולי היו מציינין האות ההיא באיזה סימן, להודיע שהיא עומדת במקום שנים, ואחר זמן הוסיפו בין שתי התבות האות החסרה, ולהיות המקום צר כתבו אותה זעירה, וכיוצא בזה ויקרא אל משה (ויקרא פרק א' פסוק א'). והנה מהמנהג להשמיט אחת מהרומות נמשכו כה וכה קצת טעיות, קצתם נתקנו אחר-כך על-ידי כתיב וקרי וקצתם לא נתקנו" (המשחדל, שם). שד"ל בעצמו לא הזכיר כלל את הסבה והטעם, מפני מה היו הסופרים העברים בימי קדם נוהגים להשמיט

אחת מהאותיות הרומות. החוקרים החדשים, הדנים בתכונותיה השונות של הפלגרפיה העברית, מבארים את החזיון של השמטת אות אחת מהדומות על-ידי רצונם של הסופרים והמעתיקים העברים הקדמונים לקמץ עד כמה שאפשר בחומר הכתיבה, היינו בקלף, אשר עבודו היה אז קשה ומחירו גבוה מאד. אולם לפי דעתי אי-אפשר להסכים לטעם זה, שמפני קמוץ וחסכון כספי היו הסופרים מרשים להם להחסיר בנוסח כתבי-הקדש אות אחת משתי אותיות דומות... אחרי חקירה ודרישה בשאלה זו מצאתי, כי הסבה, שגרמה לחזיון לשוני זה, היתה לא חיצונית, אלא פנימית, היא היתה מונחה וטבועה ביסודי הפוניטיקה העברית בתקופה העתיקה.

במסכתא ברכות בבלי, דף ל״ח עמוד א׳ אנו קוראים: ת״ר מה הוא אומר המוציא לחם מן הארץ, רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ. אמר רבא במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע, דכתיב אל מוציאם ממצרים (במדבר פרק כ״ג פסוק כ״ב), כי פליגי בהמוציא, רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש (דברים פרק ח׳ פסוק ט״ו) ורבי נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע שנאמר המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (שמות פרק ו׳ פסוק ז׳), והלכתא המוציא לחם מן הארץ דקי״ל כרבנן דאמרי דאפיק משמע (שם, עמוד ב׳). מפרוש רש״י שם יוצא שחכמים ורבי נחמיה מחולקים, אם התמונה הלשונית המוציא, בה״א הידיעה, משמעה בעבר או בעתיד, פרוש שאינו מתקבל על הלב, כי אינו מסכים לכללי השמוש של הלשון העברית. ואמנם בירושלמי ברכות פרק ששי הלכה א׳ מובאה אותה המחלקת ושם נתן טעם אחר לגמרה להנוסח הקבוע של הברכה על הפת, היינו, המוציא לחם, וזהו לשון הירושלמי: רבי ירמיה בריך קומי רבי זעירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה כרבי נחמיה שלא לערב ראשי אותיות (זאת אומרת, אם נקרא מוציא בהשמטת ה״א הידיעה, אז תתבלע אות מ׳ מתבת העולם במ׳ של מוציא הבאה אחריה). עיין שם בפרושו של רבי זכריה פרנקל „אהבת ציון" לירושלמי ברכות, המעיר על החלופים בסוגיא זו בין הבבלי והירושלמי והמוכיח, כי לפני בעלי התוספות בבבלי ברכות דף ל״א עמוד ב׳ המתחיל והלכתא המוציא לא היה קונטרס הירושלמי שלם כזה שמונח לפנינו כעת. מדברי הירושלמי אנו למדים, כי על-פי הפוניטיקה העברית הקדומה היו העברים נוהגים „לערב ראשי אותיות", זאת אומרת, מנהגם היה להבליע אות אחת משתי אותיות דומות כשהן נפגשות בשתי תבות זו אחר זו. מסורת לשונית זו אנו מוצאים בספר מכלל (ויניציאה 1545) להרד״ק, עמוד כ״ה, וזהו לשונו: „וכאשר נפגשות שתי אותיות הדומות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה אשר בצדה, כתב הגאון רב סעדיה ז״ל יש מן העברים שקוראים אותם בהבלע ויש שקוראים אותם בלא הבלע, כמו בן-נון (שמות ל״ג פסוק י״א), בו ירוץ צדיק (משלי י״ח פסוק י׳), שלח חשך (תהלים ק״ה פסוק כ״ח) והדומים להם. ויש אומרים, כי לכן שמו שני טעמים ב„שלח חשך" להפריש ביניהם. וכתב רבי יונה ז״ל, כי יתכן ההבלע וחזק דבריו בזה בעבור, כי רבותינו ז״ל הזהירו בקריאת שמע על האותיות הדומות לבארם ולהפסיק ביניהם, כמו על-לבבך (דברים ו׳ פסוק ו), בכל לבבכם (דברים י״א פסוק י״ג).

על-פי דברי הירושלמי הנ״ל, המאומתים על-ידי חכמי הלשון כרב סעדיה ורבי יונה, אנו רשאים לשער, כי הסופרים העברים הקדמונים של כתבי הקדש היו לפעמים קרובות מעלים על הגליון את המלים כפי שהיו נשמעות במבטאן ובמקרים כמו ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי והדומים לו היו משמיטים בכתב אות אחת מהאותיות הדומות בהתאם לאופן מבטאן שגם אז היו נקראות בהבלע. עיין בספרו של ד״ר ס. גרוס „מנחם בן סרוק" צד 3, בהערה, ובספרו של ד״ר חיים הלר „חקירות על-דבר הפשיטא" צד 42.

פליאה היא בעיני על החכם רשד״ל, החוקר המעמיק בתולדות השפה העברית לכל תקופות התפתחותה, שנעלמו ממנו דברי הירושלמי ודעת חכמינו בימי-הבינים הנ״ל, המפיצים אור בהיר על פסוקים רבים שהוא התקשה בהם בבאורם ולא יכל לתת טעם מספיק להרבה הופעות לשוניות זרות לפי דעתו בכתבי הקדש.

י. בן־צבי:

על הסף

הכותבים על מצב החנוך בארצנו זאת רבים הם. והנה גם אני במתנבאים. אבל רוח אחרת רוחי ולא כונתי כונתם. הם נדים על כאב בת-עמי, זה החנוך הקטנטן המגיע לילדי ישראל, שטועמים רק בקצה המטה מיערות הדבש של ספרותנו הקדושה והחילונית. עיניהם זולגות פלגי דמעות על פעוטי ישראל הגוועים מצמא לתורת ישראל בעת שכנגד עיניהם ים התלמוד ופניניו ומעינות התורה והחכמה של ישראל. מתעננים הכותבים ממסוג זה בענג משונה בהר-אותם את מספר ילדי ישראל הנמצאים בארץ וכמה מהם מקבלים חנוך כל שהוא. מביאים הם מספרים סטטיסטים על האחוזים שאינם מקבלים שום חנוך ועל אלה שלומדים עד חומש בלבד וכן הלאה. בקצור מקוננים הם קינה גדולה ומרה על ילדי ישראל שבאמריקה. ואשר למורים עצמם מאן דכר שמם. וזאת היא טעותם.

כלל גדול הוא בתורת החנוך שהמורה ודרכיו, בחיים ובהנוך, הם הכל. הכל תלוי במורה. איני מכנים להשבון את בעלי הבתים הדואגים לקיום בית-הספר בארצות הברית ואסתפק בזה שאגיד כי פרנסי בית-הספר הם מהסוג הבינוני ונתון איפוא למורה חופש, פחות או יותר לנהל ולסדר את למודיו כחפץ לבו. המורה הוא איפוא העיקר. אין הבדל מה הוא מלמד, אם תנ״ך או גמרא או אפילו חשבון להבדיל. אם אין בכח אישיותו הפרטית של המורה להקסים את תלמידיו ולהכניסם בראשם וברובם אל הענין שהוא מלמד; אם איננו יכול להכנים רוח חיים בעצמות היבשות של למודו; אם אין ביכלתו למלא ברוח שואפת ומבקשת-דעת את תלמידיו, הרי אין הוא מורה. המורה צריך לדלות מבאר חייו ולהשקות את תלמי לבות תלמידיו והדלי שמתוכו ועל ידהו הוא משקה, הוא ענין הלמוד. אין אנו יכולים להתעלם מהדבר שסוף סוף חמר הלמוד הוא שני במדרגה בחנוך. כל מורה ילמד אותו הפסוק ובאור אחד לא ישוה לשני, כי המורים אינם דומים זה לזה. המורה נותן מעצמותו אל הבאור המגונת אותו באופן אחר לגמרי מבאורו של מורה שני. האפשרויות הפתוחות למורה, הראוי לשם זה, הנן איפוא בלתי מוגבלות. תנו לו ללמד תנ״ך או תנו לו ללמד אלגברה, להבדיל, ותלמידיו יצאו ממחלקתו מלאי רוח עז ואהבה לעמם ולמולדתם בבחינת מעין המתגבר.

כלל שני חשוב הוא, שכל זמן שאין התלמידים לומדים אין המורה מלמד. כלומר, אין שם למוד הגון לשעור זה עם המורה עומד כל היום לפני תלמידיו ומטיף אל „העצים והאבנים" והתלמידים עצמם נשאים כאלו על גבי עב רחוק רחוק. המורה יכול לדבר כאות לבו, אך אם דבריו אינם נכנסים אל לבות תלמידיו ומוחותיהם, חשוב הוא כאלו לא למד. בקצור המורה והתלמיד אינם, ואסור להם להיות שני עולמות שונים, אלא הם, או צריכים להיות, עולם אחד ושלם. וביד המורה לקשר את התלמיד לעולמו הוא. אך כדי לבוא לידי מטרה זו, נחוצה ראשית כל התענינות מצד התלמיד. וההתענינות באה מתוך שני דברים שעל המורה לעשות. האחד הוא הסברת מטרת הלמוד ועצם הענין הנלמד. על המורה לבאר, בדברים הנכנסים ללבותם של התלמידים, את המטרה הסופית, המחוז שהם שואפים לו. ואזהרה גדולה כאן, לבאור שלא יהא מעל לראשי הילדים, שמא לא יבינו ולא יראו את הענין. והיתה כל עבודתו לשוא. המורה העברי צריך להראות למחלקתו הלומדת תורת

ישראל, כי בה צפונים חיי רוחו של ישראל ותקותו לעתיד. ושאם אין תורה, במובנה היותר רחב, לישראל, אבד ח"ו עם ישראל מתחת שמי אלהיו. והדבר השני שעל המורה לעשות הוא דבר המצאת סמוכין בין הלמודים וחיי יום יום של התלמיד, באופן המעורר בתלמיד התענינות וקורת-רוח. המורה צריך ללמד ככה שחיי עולמו היום-יומיים של הילד, המענינים אותו, ילכו שלובי-יד עם תכן הלמוד, ואז יתאהב גם הוא על התלמיד.

ישנם עוד, כמובן, הרבה כללי חנוך, כללים חשובים מאד אשר יש לשער שמתוך אי-העיון בהם, אין אולי תנועת החנוך העברי מצלחת בארצות הברית. אין די מורים מהמין המרוצה. אין אנו מכירים בילדים יוצאי בתי-הספר העבריים אותו רוח המסירות וההתלהבות שצריך להיות נטוע בקרבם. לומדים הם בבית-הספר ואך יוצאים ממנו ולחוץ והכל נשכח ונמצא שעמלנו ח"ו לשוא.

ומה לעשות? לחנך מורים. כלומר לדאג לחנוך מורים בבתי מדרש למורים. לכאורא הן זהו דבר המובן מאליו. אך דא עקא, שלא תמיד ממלא בית המדרש את תעודתו. בית מדרש למורים נראה יותר כבית אולפנא גבוה אשר אליו ינהרו לא רק אלה הרוצים להרביץ תורה בישראל כי אם אלה המבקשים חנוך עברי כללי. ויש שרבו האחרונים על הראשונים עד שנשתנתה תכנית הלמודים מעקרה. ולפעמים קרובות נוטה בית המדרש לקצה השני, להיות בית מדרש מעמיד תלמידים יודעי תורה ואולי גם חוקרים. אולם, תעודתו העקרית, שאין לו להסיח דעתו ממנה, הוא להעמיד מורים ומורים בלבד. הצלחת בית המדרש היתה גדולה שבעתים אלו היו מכוונים את תכנית הלמודים שלו לאלה הלמודים העקרים אשר המורה זקוק להם, אלו נתן בית המדרש לתלמידיו, המורים לעתיד, את ההכשרה ההכרחית בתור מורים ותו לא, אלו קבל לתוכו רק תלמידים אשר תוכם כברם, כלומר שבפיהם ובלבם רוצים הן לכהן בבית הספר העברי כמורים ומחנכים.

נוטל אני לי את הרשות להעיר את ההערות דלעיל בתור מי שעומד עוד ברגלו האחת בתחום התלמידים וברגלו השנית בתחום המורים ויודע לפיכך את נפש שניהם גם יחד.

חיים ליפשיץ:

התרבות העברית באמריקה וחובתנו לה

„חיל הצבא" העברי „ומלואיו" בארץ זו הם הם מסיימי בתי-מדרש למורים עברים. אין לנו „קהל" אחר מבלעדיהם שישא ב„עול" התנועה העברית. על המסיימים מוטל היה להיות החלוצים להבקיע את עב הענן של בערות וקפאון החופפים על עבודת התרבות העברית, ולעורר בקרב רחוב היהודים האהבה והדרישה ללשון העברית, ולחנוך עברי שלם. תעודתם היתה לברא יחס יותר א ד י ב ונאמן ללשון העברית מצד ההמונים, ולה היו צריכים להקריב מבחר כחותיהם.

המלאו המסיימים שלנו אפילו מחצה ממה שהיה מוטל עליהם? לא! מפוזרים ומפורדים יצאו המסיימים מבית המדרש ולא רק שחדלו להשתתף, אלא גם נתרחקו ממנה והפסיקו להתענין בה. לא היה כח מושך ולא כח דוחף. ורבים, רבים שהיו צריכים להיות למשען עוז יתנועה ולספרות העברית הלכו ואבדו לה. המסיימים, במקום להלהם נגד הסביבה הזרה, נטמעו בה ונתמזמזו בתוכה. לא נתן להם הכח להשפיע ולהיות מורי-דרך לאחרים. בתי המדרש, שבהם למדו, לא עשו אותם לקנאים להקנינים העברים שקולם ישמע בעז וידהים את הקולות הנפסדים והסותרים שברחוב היהודים. הם היו צריכים לבא בכח הרוחני ההזק ולקרא השכם והערב באזני העם שיקיץ מתרדמתו הנוראה שהושקע בה ויביט סביבותיו לראות באסון המתקרב ובא לשלשלת מורשת אבות אם יתן את בניו בידי הגורל ההפקרי...

הרבה עבודה כאן, בשדה עזוב זה ששמו אמריקה, וכמעט שלא נעשה עוד כלום. לא נברא קשר אמיץ בין יוצרי תקופתנו, בין ארצנו והעבודה הגדולה הנעשית שם בכל המקצעות, ובין הנוער שלנו באמריקה. יש לנו נוער עברי גדול ואין הוא מורגש כלל בשעה שעסקני התרבות העברית אין בכחם לצאת מהעגול הצר שנכנסו בו, בשעה שאין בכחם להניע את הלבבות לעבודה עברית ולהעמיד אותה במרכז חיי חוגי אנשים מסוימים שיהיו מסוגלים להקריב חלק מזמנם ומרצם לה.

הנוער העברי לא נענה. לא נברא האורגן שיתן דמות למחשבותיו והגיגיו ושיביע בחום עלומים את פקפוקי נפשו, חפושיו, חלומותיו ושאיפותיו. אין בקשת החוף הרחוק ואין חתירה אליו. הנוער אינו לא חש ולא מרגיש את כאב הצער האלם של קרבן חטאת האומה ואינו שש לקראת קרבן-תודה לה. לא נברא אותו חוג הצר,—אבל מרובים הם הכחות הנפשיים וכחות השפעה, — שיתרומם מעל החיים עם כל קטנותו וישאף אל על... וחסר החוג הרחב יותר שיחוד בצרך נפשי לרוות את צמאונו על מעינות היוצרים-הסובלים ושיעמס עליו את משא התרבות העברית באמריקה, ואגב גם להבינה ולחדר אל תוכה, ולהרכישה לעם.

הקשר החי בין הנוער העברי ובין התרבות העברית מוכרח להברא. שאלות התרבות, ברורה, טפוחה והרחבתה צריכות לקחת מקום בראש וכוהיהם; צריך שלבם יהיה כוסף ועורג לשלמות עברית ולא רק לשלמות אנושית; צריך שירגישו בחיוניות הרבה התלויה בעבודה העברית וצריך שיחדר הרעיון לתוך לבם כי בעבודתם למען התרבות העברית — בנין לדורות הם בונים, יסוד-מבצר לרוח ישראל בהתפתחותו וגלגוליו, ובעבודתם זו הם מגשרים גשר בינינו ובין פ ע י ל י התרבות העברית בכל ארצות ובוני ארצנו הגשמית והרוחנית.

הבנה זו להם צריכה לבא על ידי המורים. הם צריכים, עם הלמודים שהם מרכישים לתלמידיהם לנטע בלבם הקנאות לעברית ולתרבותה וללמדם לרכז נפשם בה; המורים צריכים להפיח בקרבם את האהבה לעבודה עברית שהיא, שהנוער, יברק באישו ויתרכז לברא סביבה עברית טהורה על אדמת אמריקה, תנועה עברית רעננה ובטוי-נפש חי, רחב ותובע.

אמנם כל זמן שאין לנו בית-ספר עברי שלם, כמו בארצות אחרות, שהלמודים הכללים נלמדים בו גם כן בעברית, הבורא בסיס בריא ונאמן לרוח העברי, אין עבודת התרבות העברית כאן יכולה להעשות בשלמות, אבל צריך שתעשה! ואם לא על ידינו, על ידי מי?

שמות המסיימים

אפלבוים, בן־ציון
באַטווויניק, אברהם
בקרמן, שלמה
ברישניקוף, אריה
ברמן, דוב
גוטשטיין, משה
גלנטר, יעקב
גרינברג, אברהם
הירשפלד, ישעיהו
הלפרט, מרדכי

וויסברגר, משה
וולף, יעקב
מובשביץ, שמעון
נובוגרודסקי, אברהם
סודנובסקי, אברהם
ערנסט, אפרים
קסלר, צבי
רוזנבלום, זליג
שטיין, צבי
שריינר, צבי

חיים ליפשיץ:

אברהם שוער

שני כרכים של ספורים בשם אחד: דור הולך ואת נפשי שבו הספורים מהדור שהלך כבר ושנתרחקנו ממנו מרחק רב של מקום ושל זמן.

כבעולם אגדי אנו נתונים כשקוראים אנו את העולמות הנשכחים. הם קמים חיים לעינינו בכל יהר קסמם וחנם. טפוסו של ר׳ נחום הנחתום נחרת בלבי כסמל ההתעלות העליונה שהאדם השפל יכול להגיע אליה, נוגע עד הלב מסירותו והקרבתו על מזבח אהבת האדם, בלי חשבונות ובקשת שכר, של האדם הפשוט הזה.

אין בספוריו אלה של א. שוער הציור המאומץ, הרחב והמקיף, אבל כנגד זה אנו מתרשמים מהיחס הלבבי והאהבה הרבה שהוא רוחש לגבוריו המחוננים בתמימות נאצלת, ולמדות היפות של „הדורות שהלכו״. נכר כי מתגעגע הוא ומתרפק עליהם, על הטהר, הפשטות והזך שבהם.

לא הרגע החולף, תיאור הקונפליקט המתהווה על ידי גורמים שונים, היצוניים ופנימיים, בנפשו של הגבור תופסים מקום בספוריו של א. שוער, כי אם תולדת הקונפליקט על ידי התפתחות ארוכה של פרטי מאורעות וסך של פעולות. ובדרך זו הוא מתקרב אל הסיטואציה הנרקמה, אל מטרתו...

א. שוער משלב ומקפל בספוריו את זכרונות הגבורים על עברם הקרוב והרחוק שהם מעלים אותו „מתהום השכחה״ במצב ובזמן ידוע, לאור חשבון נפשם... באופן כזה הביאוגרפיה של הגבור נעשה ברורה לפנינו מראשיתה עד סופה. יכן, אם גם החיים באמריקה משמשים לו הומר לספוריו, רוב הדברים סובבים, על פי רוב, על חיי הגבורים „מעבר לים״ בעיירה היהודית ובסביבה הטרדיציונית, ושם מוצא מר. שוער את עצמו.

מר שוער מרותק וקשור בכל נימי נפשו אל היהדות והחיים הטרידיציוניים. אין ספור אצלו כמעט אשר לא יגלה בו את יחסו החם להם. מורגשת בספוריו אידיאליזיציה של העבר, אבל לא בכונה תחלה. היחס הזה צף ועולה לא מתוך דברי הבה ושבח להם, אלא נובע ועולה מעצמו, הוא „משתמע״ בספרו על האנשים בעירה היהודית על שמחתם ויגונם, תפלתם ומעשי צדקתם.

תאור פרכוסי הנפש היהודית שנשבה בין הגויי וההורגת, מדעת או שלא מדעת, לצאת משביה ומבקשת לה דרכים להגאל—תופס מקום נכבד בספורי מר שוער. ולא רק נפש היהודית שנשתמר בה „טעם״ היהדות אלא גם זו ששכחה כבר את מקורה ורחוקה וריקה מכל מושג יהודי. היהדות מפעפעת בלב אלה כרגש מוזר וסתום שקשה לעמוד על מהותו ותכליתו. גוי ויהודי — שני עולמות מתנגדים וזרים זה לזה. והנפש היהודית אינה מוצאת את תקונה בנכר והרי היא מפרפרת ומתלבטת עד שהיא שבה למקורה.

כח חיוני חזק ופועל שכזה היתה היהדות כשנכללה באמונה החזקה שהיתה משרשת עמק עמק בלבות האנשים והאדם סר למשמעתה ונכון היה להקריב את חייו בעדה. הנה למשל בנימין פנחס הוא הקריב את אהבתו, חייו, בשביל רגש טמיר לא ברור, בשביל הד עמום של חיים שלא הכירם כל צרכם.

והתכן כן גם הצורה וההרצאה: אין כאן חריפות והברקה ומקוריות פרדוכסלית, רק חום ורטט פנימי עצור בסגנונו של מר. שוער והוא נובע בנעימות והודר עמק ללבנו.

אין כל ספק שאברהם שוער הכניס נימה עצמית מקורית לספרות העברית החדשה. ובספוריו מהעבר הרחוק ישנה הערכה חדשה של

חיי בני ישראל, שונה לגמרי מזו שנתנו להם הקלסיקים העברים שלנו מדור ההשכלה...

„בעולמות נשכחים" נגלה לנו עולם של יופי, קדושה והתעלות, עולם של אהבה וחמלה בניגוד לחיים בדור יורד שלנו של קפאון, התפוררות והתנונות.

שמעון מובשוביץ:

יוסף צבי רמון

בשירתו של רמון מרהיבות את עינינו אותה לבביות שופעת ואותה תוגה עדינה ומתרפסת החופפת עליה. רמון הוא משורר הדמדומים והכוכבים אם אפשר להתבטא כך. „להבי השקיעה" מעוררים בקרבו איזה געגועים טמורים, לא ידע שחרם, „אל אשר לא כאן". נפשו הלאה כמהה אל דבר שאיננו מחוור ומלבן לו כל צרכו, והוא רוצה להשלות אותה „באשר" — לאו דוקא באשר, אליבא דאמת, אלא בשלות הלב הנבוך והנדהם, שלא תדיר האשר כרוך בעקבה. „ולו גם קשה תנחת ידך, אך משכל ואלמן נא שמרני". שדול עצמו הוא מחפש בקסם האהבה, אך כשהוא בא אתה במגע, הקסם גז, וצר לו על אשר השלה את נפשו, על אשר הסיח את דעתו מערגונו וכספו. כל עוד האדם משתוקק לדבר מה, הוא מתעלה ומזדכך על ידי כך.

בעלטת הליל מתבלט לעיניו כל רפיונו. דומה כאלו כל היקום נרגע והשתקע בתרדמתו בכדי להניח לו להתעמק בהרהורים הנוגים. עיניו „נפקחות" לראות את „שממונו". עצום-עינים האדם משלה את נפשו בעלטה, כי נגהות-תוהלת מסביב, אך בפקחו את עיניו מבצבצת החשכה העבותה השוררת מסביב.

בבא „אנדרלמוסיה לעולם" אשר תטשטש את התהומים, תסכסך את המחשבה ותהמם את האדם הנבוך גם בלאו-הכי, „אז ילך וסער במרחב דבר ה׳ ", זהו המוצא מהמצב הנפתל. ועל ידי כך המשורר משתחרר מנטל הרהוריו ופקפוקיו ומזנק מבעד למסגרת ההיים החסומה וסוקר את האנושיות מתוך השתתפות-בצערה. הוא נד לה... רמון איננו מתימר ומתגדר ביגונו, הוא איננו מעמים על שכמו נטל מעיק מתוך יהירות, התיפות מעשה וכונים ליפי נבובים. לפנינו מתגלם האדם המתחבט-מתלבט. דומה, שהכל מתרשם ומתרקם בתוכו; דומה, שאת נימי לבו הרגשנים והמתוחים מזעזעת כל רוח מרחפת. מכאן אותם נגודים וסתירות בהלך-הרגשות ההפכפך, מכאן אותה התרכזות והתאמצות לחשף כל הכמוס בחבו ומכאן אותו נקור וחטוט בקרבו בכדי למצא פשרו של כל מצב-רוח („מה חפץ לבבי").

אף ברגעי יאוש ומרירות נצחת אין המשורר מטיח דברים כלפי מעלה, כי בהתרסה יש מן הגנדרנות. אין הוא מתמרמר ובא בטרוניה על מישהו, כי אין הוא מרגיש בתוכו אמון עצמי. המבוכה גדרה בעדו את דרכו לאין-מוצא. לפרקים אזנינו קולטת הד קובלנה חרישית על אשר „אורות אל הפקרות ברחובות" ועל האדישות להעפלותיו: „והעולם כלו שרוי בדממה כאלו כוכב במאוייו לא גסס, כאילו עיני מרומים לא בקשו, ולבי קברות-געגועיו לא בכה". צר לו על אנחתו שהתנדפה בחלל האויר מבלי להשאיר רשם. אין הוא מצר ודואב על איזו נימה שרטטה במעמקי לבו ותדם, על איזה רשף שעמם בנבכי-נשמתו וידעך, על פרורי רעיון תאבי-בטוי שהתחמקו לתהום-נשיה. מכיר הוא הכרה ברורה, כי נשמתו היא בת אל-אכזב: „משכל הַשְחק כוכבים, שוב מוליד ואינו מדבר, נפשי ים הנצחים, לבי מוליד ומקבר."

רמון שובה את לבנו בהוקעת מחתל-הערפל, מעולף-הרז ומולט-המסתורין שבתמורות יום-יום ולילה-לילה.

אברהם שוער:

רעמסס

(מעבד מבוליסלב פרוס)

אך הכל האדם, שוא האיש ואין ממש במאוויו, בשאיפותיו ובכל תקוות חייו, כי במה נחשבו הם לעמת חוקי השמים וגזרותיהם? בינה זאת, בן־האדם! טרם נולדת וכבר גורלך מוטל בחיק המזל, חקוק הוא באותיות של אש בגבהי מרומים נעלמים ואין לשנות אפילו אות אחת בהן, אפילו תג, אפילו קוצו אחד של יוד!

רעמסס, המושל בכל ארץ מצרים, נוטה למות. בן מאה שנה הוא האיש וזקן מאד. עשרות בשנים היתה רוגזת כל הארץ תחתיה והלה מפניו. מאות אלפים אנשים היו מיחלים למוצא פיו, מצפים ביראה ובפחד, בתוחלת ובתקוה לאיזה הגה כלשהו שלו, — ועתה שוכב הוא מוטל גוע על ערש דוי.

מחלה קשה יונקת את דמו, מחלה זעומה מוצצת את לשדו ומתשת היא לא רק את הגוף הגדול והחסון שלו אלא שמחלישה היא גם את רוחו, מאפילה ומחשיכה את שכלו הברור, מעכירה היא את דעתו הצלולה.

כארז נופל גדוע באדיר, כגזע איתן עקור בסערה, מוטל הוא על מרבד עור הנמר המוצע מתחתיו — הוא הנמר הנורא אשר אך זה לא כבר היך רעמסס נחת בו ופלח את לבו בדרכו את קשתו הנחושה בזרע עוזו, ועלופות רגליו במעיל הארגמן אשר למלך כוש — הוא מלך כוש אשר בהצותו אתו הכהו בחרבו הגדולה והקשה וימיתהו ויקח את מעיל הארגמן מעליו ואת עטרת הזהב הגדולה מעל ראשו: אז ישרף את ארמונו באש, ואת ארצו החריב ואת עמו לקח לו ויעשם לעבדיו. גם את נשיו לקח ואת היפות בפילגשיו ואת העליזות בעלמותיו, וישימן בהרמונו.

קורא רעמסס אליו את הכהן הרופא, גדל החרטומים אשר בהיכל אמון, האלהים האדירים, ויאמר אליו:

— ידעתי, כי יש לך סם מרפא וממית אחד אשר אם תשקהו את האיש, או שיחיה בו או שימות בו. השקני נא מן הסם הזה ואחיה או אמות, ואדע כי חדל או חי אני. כי מה בצע ביסורי הקשים?

שקע בהרהוריו הכהן הרופא רגע אחד ואחר כך פתח את פיו ואמר:

— אדוני לעולם יחיה! ברם ישים נא אל לבו המלא חכמה כים, כי מאז אשר אזירים בגדל חסדו שלח אותו לכבשנו לעבדים לו, ולמשל בנו כרצונו, ועד היום הזה, עלה היאור על ארצנו ויפרה אותה במימיו הרבים והעצומים עד מאה פעם — היכול אוכל להשקותך את הכוס, בעת אשר גם הצעיר והחסון...

— החרש ודם! — הפסיקהו רעמסס, וכארי התנשא מעל משכבו וינהם בזעפו: — אם כי חולה וגוע אני, תהין, עבד עבדים, למרות את פי וליעצני? קומה ועשה כאשר צויתיך! הורוס, נכד־הדמים אשר לי, עודנו חי. שלשים שנה תמלאינה לו בחדש הירח את מועדו בימים האלה, ואל תהי ארץ מצרים אף רגע אחד בלי מלך, מושל אדיר, רוכב על סוס המלך ועורר את חניתו!

ורעמסס לקח את כוס הרעל הנורא המוגשה לו בידי הכהן הרועדות מפחד ואימת חמת המלך, וישת אותה כלה, מצה עם קבעתה, כצמא ועיף במדבר בנפלו אלי מעין ברכו ה' זורם מים קרים גוזלים, ואחרי שתותו, צוה ויביאו לפניו את הכהן הובר השמים וחוזה בכוכבים אשר בנוא־אמון ויאמר אליו:

— חוזה! הגידה לי נא קושט אמרי אמת, מה מנבאים הכוכבים בשעה זו לרעמסס הגדול, מלך מצרים?

— נזדווגו סטורן והלבנה, — ענה הזקן בקול חרדות, — השמים מספרים להודו: אחד

במשפחת רעמסס ימות. לא טוב עשה מלך המלכים כי שתה מן הכוס, כי מה הן המחשבות הרבות בלב בן-האדם כנגד עצת גורלו הנחרת בגבהי מרומים נעלמים, והמכתב — מכתב אלהים הוא, אשר בידו נפש כל חי.

— הכוכבים מנבאים את המותה לי, — קרא רעמסס. — מתי יבוא ויגיעני? — פנה רעמסס אל הכהן הרופא.

— עוד טרם יעלה השמש ויופיע במזרח והטבעת אשר על ימינך תתנוסס על ימין הורוס.

— הריצוהו אל היכלי, — ענה רעמסס בקול דממה. — יחכה שם לי למוצא פי האחרון ולטבעת, ולא תהי מצרים עזובה לרגע אף אחד באין מלך מושל ומצוה.

דומעות עיני הורוס. אוהב הורוס את סבו הזקן, אולם אל נא תהי מצרים רגע אחד בלי מלך מושל בה, והוא הולך נדכה, בוכה, אל ההיכל ואחריו הולכים עמו עבדיו הנכנעים, אהוביו המסורים לו ונאמניו.

ישב הורוס על כסא של זהב טהור אשר במבוא ההיכל, ואשר מעלות של שיש לבן טהור רחבות ורבות מאד יורדות עד לשפת היאור הקדוש, הוא הנילוס הגדול, ורבות הן המחשבות אשר בלבו.

סטורן והלבנה עומדים דבוקים זה בזו, זווג שמימי נורא וגדול, מציפים אורות כסף ואורות זהב בערבוביה של זהר נפלא מגבהי מרומים את מימי היאור. מרחוק עומדים מביטים, מקסימים ומרהיבים הפירמידים הענקיים והרהבים; וגלומי רז ועטופי סוד מביטים מעליהם הספינקסים הצופים למרחוק, שטופי אורות כסף ועלופי אורות זהב.

נמג, עבר חצי הראשון של הלילה, מני הבתים, מני האהלהים התחילו מרטטים אורות כהים קטנים. על פני היאור, זעיר פה, זעיר שם, שטות דוגיות, בינות לתמרים, בינות לתאנים, לא רחוק משפת היאור מזה ומזה, ברחובות ובשוקים של העיר, מתאספים אנשים, אין קול, אין תשואות, כצללים סובבים הם, הולכים השאים, דוממים... ופתאם כנופיות, כנופיות עומדות צפופות, קפואים, מחשים, מלאים חכיון. הורוס יושב על המעלות דומם. מרשרש הסוף על החוף, מילל התן במדבר, לאט מתהפך הנילוס בערשו הרהבה והדממה גדולה...

— מה הם עושים שם האנשים? — שואל הורוס את עבדיו.

— כולם באים הם לברך את האדון ולקלט לתוך אזנם הנטויה את האמרה הטובה הראשונה, אשר תצא מפיך, אדון האדונים!

עלתה באותה שעה בלבו של הורוס מחשבה גדולה-גדולה ונחשול כביר השתטף והשתפך ועבר את כל לבבו.

— והלפידים הרבים המאירים, אשר אני רואה, מה המה?

— הכהנים והחרטומים הלכו אל קבר אמך, אומרים הם להעלות את עצמותיה מקברה ולקברה בקברות המלכים.

צער גדול ורחמים רבים לפפו את לבו של הורוס. זכר את אשר גזר עליה רעמסס רגע באפו ויצו לקבר את עצמותיה בקברות בני דלת העם על אשר נטתה חסד לעבדים ועל אשר הגיעו רחמיה על כל דל וחליכה.

— אזני קושבות נחרת סוסים, — לחש הורוס לעבדיו. — מי רוכב על סוס בשעה קדומה זו?

— סופר המלך, הו אדון, רוכב. הכן יעמד לפניו מזמן להביא את יטרונן, יטרונן מורה להורוס, בימי נעוריך, החשוב לך ואהוב לבבך.

ונזכר הורוס במורו הזקן, אשר הגלה מארץ מצרים במצות רעמסס, על אשר נטע בלב הנסיך הצעיר אהבה ורחמים לכל דכא, שנאה ושאט נפש ללוחמים ולמלחמות ולאדונים קשים כובשי ארצות לא להם.

— ומה הוא האור המנצנץ שם רחוק... רחוק... מעבר לנהר, מה הוא?

— נרות העלו בבור השבי, אשר תחפנחוס, אהובת האדון, השלכה שמה. מדליקה היא נרות קדש לאליה הטובים לה אשר חננוה בשעה זו, ואת ברכתה היא שולחת לך מבור השבי. הכהן הגדול שלח אחריה אנית-מלך גדולה, כדי שמיד כאשר תתנוצץ הטבעת על יד ימינך ופתחו את השערים הסגורים, אשר בבית כלאה, והובאת לך האשה אשר חשקה נפשך בה.

הורוס צנח לתוך כס הזהב ובשתי ידיו כסה את פניו, שקוע בהמון שרעפיו בקרבו.

אנחה מכאב אנוש התפרצה פתאום מלב הורוס.

— הה, ארון-ארונים! מה קרה לך?

— דבורה אחת עקצה את כף רגלי, — ענה הנסיך כשפניו הלבינו מכאב עצור.

העבד כרע והתבונן אל הרגל העקוצה לאור החורור של הירח ולאט בחרדה:

— מברכים האלהים המגינים עליך, אם דבורה עשתה זאת ולא עקרב.

הה, ומה הן רבות המחשבות בלב איש, ועצת האלהים כי תקום!...

עודם מדברים וראש שרי הצבאות, אשר לרעמסס, בא ויכרע על ברכיו וישתחו אפים ארצה לפני הנסיך.

— המלך הגדול רעמסס יודע כי ספורים הם רגעיו ויצוני עליך לאמר: לכה אל הורוס ועשית ככל אשר יצוה לך, כמו שהיית שומר פקודותי אני וכל מצוותי, ועשית את רצונו כמו שהיית עושה את רצוני אני. ואפילו אם יצוה ויפקד עליך להחזיר את מצרים העליונה למלך כוש, ואפילו אם יאמר לכרת ברית שלום עם כל מנאצי ושונאי בנפש, אל תמרה את פיו ואל תפר את עצתו, כי את טבעתי על יד ימינו תחזינה עיניך, וידעת כי אזירים מדבר מתוך גרונו של ההובש עטרת מלכים על ראשו.

— לא אחזיר ולא אשיב את מצרים העליונה למלך כוש, — ענה הנסיך, — אבל ברית אכרות ושלום אעשה לטובת ארצי. כי לבי יהמה בי על הדם הנשפך של עבדי הנאמנים. לכה ואל תאחר, ולקחת את פקודותי וצוית לרצים, כי באותו הרגע אשר מלך אמלך על הארץ, יצאו דהופים ומבהלים אל כל מלכי הנגב ושלום בשמי יאמרו להם. ואל בני הכושיים יבאו וישאו שלום להם. ועל עשרת האלפים העבדים תצוה להסיר את העול מעל צואריהם ולתת להם מנוחה יום אחד בשבוע מעבודתם הקשה מאד. ועוד פקודה אחת לי אליך, שמהיום והלאה אל יכרתו עוד הלשונות של השבויים במלחמה.

ראש שרי-הצבא אשר לרעמסס המלך נפל על פניו ארצה. אחר כך קם מכרוע על ברכיו וימהר לעשות ולקיים את כל דבר הנסיך. אז יצוה שוב הורוס את עבדו הנאמן לכרע ולהתבונן היטב אל הפצע אשר ברגלו, כי גדול הכאב מאד.

— צבתה הרגל מעט. הה, גדול יהיה שברך, מצרים, אם לא דבורה, כי אם עקרב עקץ את הרגל.

וסופר המלך בא וישתחו לפני הנסיך ויען ויאמר:

— נסיך גדול ורב חסד! עוד מעט ורוחו של רעמסס הגדול תתעטף ושטה לה אל ממלכת הצללים. מיד כשתצהיר טבעת-פרעה הקרושה על אצבע יד ימינך, צוה! עבד עבדיך לא ימרה את פיך אפילו כי פקד תפקד עלי להרס את היכלו של אמון, האלהים האדירים. כי נפשי יודעת מאד שאזירים אלהי האלהים מדבר מתוך פיך.

— לא! — יקרא הורוס. — לא להרס ולא להשבית אצוה, כי אם לבנות ולהוסיף. גדול יהיה כח הכהנים בממלכתי מכחם הראשון, אף כי הקל יוקל המס הנתון על בני עמי ולא יוסיפו עוד ללחצם כבראשונה. ואף את זאת אבקש, כי יותן צו להוציא מקברה ולהעלות את עצמותיה של אמי הקבורה בקברות עם-הארץ ולקבר אותה בקברות אשר למלכי מצרים. וגם זאת... תנתן דת לקרא דרור לתחפנחוס ולהעלותה מבור השבי, כי היא האשה אשר אהבתיה — אני מצוה זאת.

— דבריך מלאים חכמת האלהים, ואזירים עוד טרם תצהיר הטבעת על יד ימינך, אוה כבר לדבר מתוך גרונך, — ענה הכהן, סופר המלך ואמר: — הכל כבר מוכן, הכל כבר מזומן לעשות ככל אשר דברת. אך נגע תגע הטבעת הקדושה באצבעך קטנה והעליתי את המנורה הקדושה על כל שבעת נרותיה בהיכל אמון, האלהים האדירים האלה, לבשר ולהודיע לכל באי עולם את כל הטוב ואת כל החסד של המלך, ולהוציא מבור השבי את תחפנחס, גברת כל הארץ, אשר נפש אדוני רצתה בה.

והרופא הגדול אשר לרעמסס בא ואמר:

— אדוני, לא יפלא בעיני כי נפלו אור פניך ומעוננים הם, וכי חורות מאד הן שפתות חן אדוני הנסיך, כי על כן רעמסס המלך הגדול, אביך הזקן, הולך למות. אדיר האדירים, חסן החסינים ואיתן הארץ נשוא לא יכל את חמת הרעל הנורא אשר מסכתי בכוסו, אשר למרות רצוני, כי אם על פי פקודתו, השקיתי אותו. והנה נשאר עומד שומר על-יד מטתו בלתי-אם סגן הכהן הגדול. במעוף הראשון של נשמתו הגדולה, צווה להסיר באותו רגע את הטבעת מעל ידו ולשימה תכף ומיד על יד ימינך לאות כי נתונה-נתונה לך הממשלה בארץ מצרים כלה,

לכל ארכה ולכל רחבה, ממשלת בלי מצרים ובלי גבול — אבל... הה, ארוני! מה היה לך? פניך הולכים וכהים וחורות הן שפתיך מאד...

— שים לבך לכף רגלי והתבונן בה מאד,

— נאנח הורוס, ובלי כח נצנח לתוך כס הזהב הטהור נשען אין-אונים על שתי כפותיו, לימינו ולשמאלו, העשויות בדמות צואר הפרס וראשו.

הרופא עמד על ברכיו ויתבונן מאד אל הרגל העקוצה של הנסיך ובקול חרד קרא:

— אהה, ארוני! עקרב ארסי מאד עקצהו!...

— ואמותה הפעם? ובשעה זו? — דובבו שפתי הנסיך החוורות, כשהוא מתכוץ מעצמת הכאב ויסוריו הנוראים. — את האמת הגד ואל תכחד דבר ממני, הימהר המות לקחת אותי?

— טרם עוד סתר יסתר הירח מאחורי התאנה ההיא...

— ורעמסס עוד חיה יחיה?

— מי יודע זאת? אפשר וברגע זה והטבעת מובאת לך...

שבו כל השרים ורבי המלוכה והפקודות חקוקות ומכותבות ככל אשר צוה הנסיך בידיהם.

הורוס אוחז ביד סופר המלך ויאמר לו:

— התמלא את מצוותי גם לאחר מותי?

— הנסיך לעולם יחיה! — ענה הסופר. — אם אפילו כשתתלונן כבר בין הצללים הנצחיים לא יפל דבר מכל אשר צוה הנסיך, אם רק נגע תגע, ועוד הוא בחיים, הטבעת ביד ימינו.

— הטבעת! — חזר אחריו בלחש הנסיך, — אבל איפה היא הטבעת?

— העבד העומד במבוא אשר לפני חדר רעמסס עומד הכן והוא, העבד, אמר כי רעמסס גוסס, — ענה ראש שרי-הצבא.

— שלחו אל סגן הכהן הגדול וצוו עליו, שבאותו הרגע אשר ימות רעמסס תובא הטבעת הנה ותושם על יד הורוס, באותו רגע ממש, אשר יחדל דפוק הלב הגדול של רעמסס.

— תודה. הוי, מה גדול הצער! עורג אני אל החיים... צמא אני אליהם... ברם, לא הכל ימות עמדי, לא הכל... חוקי החסד שחקקתי, כתבי האמת שכתבתי ישארו, יקראו דרור לאהובתי, חמדת לבי... הלא לא ימהר עוד המות לבוא?... הרופא! כמה פסיעות רחוק המות ממני?

— אלפים רק פסיעות.

— אפשר הקשיבה אזן לצעדיו של נושא הטבעת?...

אין עונה.

הלבנה הולכת וקרבה אל התאנה. נוגעת היא כבר בשבלות צמרתה. חרש נופלים גרגרי החול בשעון, נופל גרעין אחר גרעין...

— הרחוק עודנו המות ממני?

— שמונה מאות פסיעות ממך הוא, — עונה הרופא. — הושישני, ארוני, שלא תספיק לחתום את כל הפקודות הצפופות פה לפניך, אפילו אם ברגע זה והטבעת תובא.

— הגישו את הפקודות...

אזני הנסיך נטויות, קשובות, ודממה דקה מסביב — שמא בדמי תקלט אזנו צעדה, תקשיב פסיעה של הרץ הממהר והולך ומבשר והטבעת בידו.

— כהן, כמה רגעים ספורים לי עוד כדי שאחתם את היותר לי נחוצות, את היותר לי יקרות...

— שש רק מאות פסיעות.

הפקודה להקל את המסים ולהסיר את העול הכבר מעל צואר העבדים נפלה מיד הורוס.

— חמש מאות פסיעות...

הפקודה לעשות שלום עם בני הכושיים ומלכי הנגב החליקה ונשמטה מתוך אצבעות ידיו.

— ארבע מאות...

הורוס שקע בהרהוריו הנוגים והפקודה על-דבר עצמותיה של אמו נפלה מידו.

— שלש מאות...

וגם הכתב להשיב מארץ גלותו את יטרינן, המורה של הורוס והחכם מכל חכמי צען, גם הוא נשמט מבין אצבעותיו.

— שתי מאות...

ושפתי הנסיך הפכו כחול ואצבעותיו המתכווצות, מהשבץ הנורא אשר אחזתו, משתדלות להשליך ארצה את הפקודה לבלתי כרות את הלשונות של הלקוחים בשבי. נשארה בידו רק הפקודה האחת לקרא דרור לתחפנחס, חמדת לב הנסיך וחשקו אשר חשק.

ופתאם...

בתוך הדממה העמוקה והכבדה נשמעת קול פסיעות ממהרות ובאות, ונושם בכבדות מיוזע, דחוף ומבהל בא סוער סגן הכהן הגדול. הורוס

בעינים כהות וכבות שלח אליו את ידו ההולכת ויבשה, כי אחזתו כבר השבץ — אבל הסגן אינו רואה, אינו שומע ומבין, קורא כסער, וסוער נלהב ומבהל. קורא הוא בקול:

— פלא! נס גדול קרה ויאתא! רעמסס הגדול שב לתחיה! באותו הרגע אשר אמרתי כי נפחה נפשו, ממש אותו הרגע קם בריא ושלם וירד מעל מטתו... הסם החריף והנורא אשר חשקהו הכהן הרופא החיה אותו. והנה הוא, רעמסס גדול, בכבודו ובעצמו, צוה עלי לאמר:

„לכה ואמר להורוס, נכר-הדמים אשר לי, היושב במבוא וממתין למצותי, כי מיד יבוא לפני עם תליו וקשתו, כי עוד היום בבקר עם צאת השמש נצא המדברה לצוד אריות. כי ציד גדול אעשה לכבודו..."

בעיניו, אשר עוד מעט תכבינה, הביט הורוס אל עבר השני של הנהר, שם רחוק רחוק נצנצו עוד הנרות בעד שבכי-הברזל של חלון בית-הסהר אשר תחפנחס אסורה שם, — נרות של תפלה וברכה לאהוב לבה — ושתי דמעות גדולות נפלו מתוך העינים ההולכות ונכבות לעולם...

דממה היתה. דומם, קפוא ישב צנוח בתוך הכסא של זהב טהור במבוא של הארמון הגדול, הנסיך, נשען בשתי ידיו המאובנות על כפות הכסא העשויות בדמות צואר הפרס וראשו.

וסגן הכהן הגדול מבהל ומוכה תמהון עומר וקורא:

— הלא תענה, הנסיך!

— האינך רואה שהוא יושב מת לפניך?

— לחש הכהן, הוא הרופא הגדול אשר בהיכל האלהים האדירים, נוא-אמון.

* *
*

אך הבל האדם, שוא האיש ואין ממש במאויו, בשאיפותיו ובכל תקוות הייו, כי במה נחשבו הם לעמת חוקי השמים וגזרותיהם? בינה זאת, בן-האדם! טרם נולדת וכבר גורלך מוטל חתום בחיק המזל, חקוק הוא באותיות של אש בגבהי מרומים נעלמים ואין לשנותם, אפילו אות אחת בהן, אפילו תג, אפילו קוצו אחד של יוד!

מרדכי הלפרט:

מחמד

התרצו לדעת הא כיצד התידדתי עם הטפוס הנ"ל, הטו אזן ושמעו.

עונת הקיץ היתה. הפש לתלמידי בתי-הספר ואני אז כדרור הפשי בעולם הרחב, עושה ככל העולה על רוחי. עוזב את הבית בבקר, חוזר בערב ומבלה בבדידות ערבים שלמים בגן הסמוך. וזכורני כי בגן הזה, באחד מערבי הקיץ הבהירים נפגשתי עם מחמד. הוא צדני במראו המהוטב, בגבה קומתו, בעיניו הגדולות והשחורות ובשפתיו המלאות עם שפמם העבה והשחור כעורב. פגשתיו באותו ערב מתפלל, ותפלתו — תפלה חרישית, שפתיו נעות וקולו לא ישמע. כורע הוא לסרוגין וכל כריעה וכריעה נשלמת במלמול שפתים וכאשר הוא מתפלל הכל מתפלל עמו, כל הטבע מסביב וגם אני בתוכם אומר תפלה, העצים יניעו עליהם, הצפרים יפתחו בשיר, וגם קול שחוק הילדים הנשמע מעבר לגדר כאלו מצטרף לתפלתו.

אחרי גמרו התפלה נגשתי אליו בלאט, הוא הסתכל בפני והסתכלותו — הסתכלות ילד תמים, עיניו הגדולות הפיקו תם ואהבה לכל בריה.

— שב נא — הוא בקשני — בפרשו מחצלתו תחת עץ התאנה הענפה.

נעתרתי לו. שלטה דומיה לרגעים אחרים, ואחר כך הוא פתח ושאל:

— מאין אתה ילד?

— שכן מהבנין מנגד.

— ומאין אתה? — שאלתיו.

— מהכפר „בית עיקסה" הקרוב לירושלים.

הערב החל להחשיך, הירח עם צבאו יצא להאיר את היקום, ליל דומם פשט את כנפיו על הגן, וקוי אור הירח נסכו מחורתם על כל העצים מסביב. פעמים נשמעו ציוצים מעציבים, געיות פרה, נביחות כלב, קריאות תרנגול... כה ישבנו זמן מה, ופתאם נזכרתי כי עלי לחזר הביתה. לחצתי ידו, ונפרדתי. בדרך החלטתי לעקב ארחותיו של בר-נש זה.

למחרת ראיתיו רוכב על חמור העמוס כדי-חלב... חכיתי בכליון עינים לערב. רציתי להוות על קנקנו ולהבין מה למחמד עם המור העמוס כדי-חלב.

הערב הגיע, הלכתי הגנה, ונחבאתי מעין רואים בפנה סמויה מהעין וחכיתי לבואו. אחרי צפיה ארוכה שמעתי קול צעדיו הכבדים, הוא קרב לעץ התאנה פרש תחתה מחצלת, השתטח פרקדן והחל להשמיע שירה מונוטונית עצובה. אט אט נגשתי אליו, הוא קרבני בחבה ושאל לשלומי. שתקתי כי שחוקו המתוק הדהימני, הוא המשיך את נגונו העצוב.

— מחמד! אך אין הוא עונה.

— מחמד! אך הוא לא ישמע.

נגעתי בכתפו והוא פנה אלי ושאלני:

— מה רצונך?

בקול תחנונים בקשתיו כי יספר לי תולדותיו וגם מה הביאו לידי התעסקות במכירת-חלב. הוא הפנה פניו והשתקע במחשבות. אחרי רגעים ספורים הוא נעתר לבקשתי. והוא החל:

— שמי מחמד על שם נביאנו הקדוש, יליד הכפר „בית עקסה", שם נולדתי וגדלתי אך קרוא וכתוב לא למדוני, שם נטעתי כרם, שם שתלתי עץ, שם נשאתי נשים וגם נולדו לי שם ילדים. הנני ב„גבורות" אך טרם נס לחי ועוד כחי במתני.

בעודני נער, רועה צאן אבי הייתי וגם עזרתי במשק הבית, ובפרוץ המלחמה העולמית נלקחתי לשרת בצבא התורקים. עשיתי חיל במלחמה ונמנתי לשר המשים. שנא אני את האנגלים תכלית שנאה, חובב אני את התורקים. האנגלים מעמיסים עלינו מסים כבדים ולא כן עשו אחינו התורקים המושלמים.

הפסקתיו ובקשתיו כי ימשיך ספור תולדותיו. הוא החל:

— את אשתי הראשונה נשאתי למזל טוב בהיותי צעיר בן שבע-עשרה שנה. היא ילדה לי בנים ובנות. את אשתי השניה נשאתי בהיותי בן עשרים וחמש שנה, וגם היא ילדה לי בנים ובנות. בשביל שתי הנשים — הוא הוסיף דרך אגב — שלמתי טבין ותקילין אך גם הרוחתי הון רב כי הבנות שנשותי ילדו לי, הן יפהפיות, ונמכרו, כנהוג אצלנו, לחתנים בממון רב. בעל אחוזה גדולה הנני שבאה לי בירושה עוד מאבות אבותי. כרמי — המשבח בכפר, ושדותי, בלי „עין הרע", מצמיחים יבול יפה לעין.

— אם עשיר הנך, מה גרם לך לבוא העירה?

— אין בעדי עבודה בבית, כל העבודה נעשית על ידי בני ביתי.

— האם מכריחים אותך בני-ביתך לעבד?

— לא. אָמנם אין אני זקוק לכסף אלא את משכרתי אני צובר עבור בני. הוא הגיע לפרקו ועליו לקנות לו אשה.

— העוד לך בנות שהגיעו לפרקן?

— כן. שתי בנות מאשתי השניה. הן יפהפיות ורבים הם החפצים להשתדך עמן אך אני דורש הון רב בערן.

— לכן, בכדי להחיש נשואי בני — הוא המשיך — השכרתי עצמי לבעל-בית עשיר העוסק במכירת חלב. תפקידי הוא חליבת הפרות ומכירת חלבן ללקוחות. לצרך זה קניתי ביריד השבועי חמור. בהמה נאה היא וציתנית. מדי בקר בבקר ומדי ערב בערב מעמיס אני את כדי החלב ואת עצמי על החמור וחוזר על הפתחים לחלק החלב ללקוחות ולמען מצוא חן בעיניהם — הוא מספר — מנהגי בעבודה היא נמוסית ממש כאציל. אני מקדם כל בעלת בית ב„צפרא טבא" או ב„ערבא טבא" ולמען לא לשוב ריקם תיכף אני שואל: כמה? וכמצווה אני יוצק חלב מהכד ובצחוק על שפתי אני מסתלק לדרכי.

— העבודה מעיפת אותי במקצת. ושעות הערב, תחת עץ תאנה, נותנות לי כח לעבודה. הוא פסק מדבר והשתטח על המחצלת ונשם בכבדות. שררה דומיה לרגעים. לפתע בעל הבית קראו לעבודה ומחמד נפרד מעלי... הפרידה היתה ארוכה, היא ארכה כשבועים.

אחרי הזמן הנ"ל החלטתי לבקר שנית את ידידי מחמד. התישבתי תחת העץ וחכיתי, אך הוא לא בא . הערב ושעת התפלה הגיעו, אך הוא איננו. מי יודע מה קרה עם ישיש זה —

עולה מחשבה בלבי. עוזב אני את הגן וננש לצריפו הדל, דופק עליו, משקיף מבעד לסדקים, אך אין קול ואין עונה. נגשתי לבעל הבית ושאלתיו על פועלו והוא ענני כי הוא נקרא באופן תכוף לכפרו.

יום המחרת בא ובשעת הערב הקבועה מצאתי את מחמד יושב בגן, אך פניו אינם כתמול שלשום. ראשו בין ברכיו ולרגעים הוא משמיע אנהות עמוקות. הוא נאנח — והכל מסביב נאנח עמו. העצים עמדו כפופי-ראש ונבוכים. גם הצפרים הפסיקו קולן מלשיר. שקט שרר בכל והלבנה, עם צבעה החור, שנגלתה מבעד לעצים זה עתה כאלו גם היא מקוננת יחד עם מחמד....

התאזרתי עז ונגשתי אליו. טפחתי על כתפו ושאלתיו:

— מה לך כי עצב כה כבר נסוך עליך?

הוא לא ענני, הרים רק את ראשו הגדול, פתח עיניו הגדולות והשחורות, החשיף שניו הלבנות, הושיט ידו לי והושיבני לידו. דממה שלטה. ..

שנינו, הצעיר והזקן, ישבנו דבוקים זה לזה. הוא הסתכל בי לרגעים כאלו הוא חפץ להיות בטוח, מי הוא היושב לצדו ואם יכל הוא לשפך לפניו את מרי שיחו...

לפתע הוא התיפה בקראו: אויה, אסון גדול קרה לי. מר לי מר, הון רב הפסדתי.

— מה קרה? — שואל אני, האם דליקה פרצה בביתך, בגרנך, או דבר פרין בבעירך?

— שתי בנותי, בנותי היפהפיות, נפלו לבור! שתי בנותי שערכן כה רב היה ותמורתן יכלתי לקבל ממון רב ולהתפך בין לילה לגביר, לאדון לאשה שלישית, לבעל אחוזה גדולה, ועתה נדפו כעשן חלומותי — והוא סים — ארור יהיה היום ההוא, יום נפילתן אל יהי ברוך!...

הוא נאנח, ונאנחתי עמו, ופיסתיו בפתגם הידוע „ה׳ נתן וה׳ לקח“ אך הוא לא נתן לי אזן קשבת. הוא געה בבכיה כתינוק.

כה ישבנו ער חצות ולמען השכיח אסון שוהחנו על הא ועל דא, ולסוף לחץ ידי ואמר:

— כעת, עלם יקר, אהיה נאלץ לשעבד עצמי לעוד ימים ושנים כי זקוק אני לשתי נשים, אחת לבני, והשניה עבורי, כי לא נאה לכבודי להיות אדון רק לשתי נשים!

וחביבי, אם תזדמנו בירושלים תוכלו לראות עוד את מחמד, מתנענע על חמורו העמוס כדי חלב, ושירה חד-גונית נוגה נשמעת מבין שפתיו וכאשר תבקרו בצרופו הדל, תמצאו מבעד למראשותיו מטפחת גדולה אדומה המכילה מטבעות שונות צבורות למטרה קדושה ונעלה!

אריה ברישניקוף:

הרהורים

דכאון הרוח—הגורם להתרוממות הרוח על ידי זקוק וצרוף מכל שמץ של חלאה, לא מתוך חרדה והסוס, אלא מתוך חפץ ותשוקה נמרצה להזדכך ולהתעלות על ידי-כך. אין זה מחמת רטט כל שהוא אלא מתוך הכרה גמורה בעמדתנו העלובה, מתוך ידיעה מחלטת את תשישת כחנו לעמת אלהים רב-האיל ונצחי הגמור—לעמת

העין הותרנית, הצופיה באדישות כה צוננה על כל מעשי הזוהמה שלנו, על כל המעשים הפעוטים והזעירים שלנו, אפילו על מעשי החול והעריצות, ומותר בבת-צחוק סלחנות על כל אלה.

אין אנו מפקפקים אף רגע בגורלנו להבא, אין אנו עומדים וסולדים בפני הכמוס והבלתי-נודע אלא מתחרטים בנפש נוחה כילד המתחטא

לפני אביו. אנו מהרהרים בתשובה ועל ידי-כך נכרת ובולטת למדי בנו איזו נטיה לחקות, ואם אפשר להתבטא כך, לעשות כמתכנתו של מקור הרחמים והחנינה. בשעת תשובתו, מכיר האדם במגרועותיו ובלקוייו וממילא שערי תשובה לא ננעלו בפניו. מקור הזדון והמשובה הוא באי-הידיעה, באי-ההכרה בחטא. וכשהאדם מתרומם אפילו רק שלב אחד על ידי תשובתו, אנו תקוה כי יגיע גם למרום הפסגה, להשתלמות הנחוצה ולמוסריות המותרת המוחלטה בקחתו לו לסמל את האלהים.

ב

קדוש, קדוש, קדוש, ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו — התפוררו והתמזגו בחלל האויר כל המחשבות המזהומות והנאלחות שקננו במחי. הסחתי מדעתי את סביבתי ואת ישותי. בבהירות מתבלטת בדמיוני דמותו הנאצלה של האלהים. הנה הצטרפו השרטוטים לחטיבה אחת. מלאכים עוטרים אותו ומכתרים אותו מסביב בטיסותיהם על יד כסא הכבוד. פתאום נתמלא החצר אור, אור גנוז — אור מבהיק ומכסיף בשלל גוניו. אלהים יושב ופניו קורנים מקורת-רוח. הוא ספוג-עליצות על בניו שמעתירים תפילותיהם אליו, שצלצול קולותיהם פולח את השחקים ומגיעים אליו.

חיים ליפשיץ:

למרחב

כח אדיר, עז ומושך
מחזיקני במעגל קסמים,
אולם אחזה שביל למרחב,
שביל לדרכים נעלמים.

צדו לבי דרכים אלו,
נפשי יוצאת למרחבים, —
אחגר כח, אשוט אשאף,
רם אתנשא אל העבים.

ואם רק אמצא עולם אחר,
הדש מבהיק, עולם נאה.
שלום אקרא לכם חברים,
לעד לעולם לא נתראה.

צבי קסלר:

שנת תר"ץ בהסתדרותנו

נשיא הסתדרות התלמידים של השנה שעברה אמר: "על הפקידים הבאים מטולת החובה להמשיך את הפעולות הגדולות שיצרה ההסתדרות" וכו'. ואני אומר, לא רק מוטלת החובה על הפקידים להמשיך את הפעולות שכבר נוצרו, אלא על כל פקיד ופקיד מוטלת החובה ליצור פעולות חדשות ומתאימות לרוח תלמידי בית המדרש למורים. דעתי זאת היא מבוססה על הדבר הזה, שפקידי ההסתדרות של שנת תר"צ לא רק שהמשיכו את פעולותיה התמידיות של ההסתדרות, אלא שיסדו הרבה מוסדות לטובת ההסתדרות. ראשית נראה מה הן הפעולות שההסתדרות של שנת תר"צ המשיכה:

ועד הוכוחים שבראשו עמדו מר ראובן רזניק ומר יוסף סטראוס עבד במרץ רב. הוכוחים היו בין המחלקות השונות של במ"ל. שמונה וכוחים נערכו. כל מחלקה ומחלקה התוכחה פעמים במשך השנה. הוכוחים עוררו התענינות רבה מצד התלמידים, וכולם חכו לוכוחים בכליון עינים. ה„עלון", עתון ההסתדרות שהיה בשנה שעברה שבועון נעשה בשנה זו לירחון. מפני שפקידי ההסתדרות הרגישו שאין לעורכים ולמשתתפים די זמן להוציאו בכל שבוע, ולפיכך החליטו להוציא את ה„עלון" בכל חדש. ה„עלון" יצא. הרבה תלמידים, וביחוד מהמחלקות הנמוכות השתתפו בו. עורכי ה„עלון" היו מר הירשפלד ומר ערנסט, ואנחנו חפצים להודות להם בעד עבודתם הרצויה.

הגיגות חנוכה ופורים שנערכו בשנה זו הצטיינו בין ברוחם ובין בספוקיהם הגשמיים. בחגיגות אלו השתתפו כל תלמידי המוסד יחד עם המורים. המקהלה תחת הנהלתו של הפרופ. גילדין הצטיינה בנעם שירתה.

הספריה תחת הנהלתו של הספרן מר יוסף ליעף נעשתה למוסד נחוץ בבית ספרנו. הרבה תלמידים הוציאו ספרים, והשתתפו בספריה כדי להעשיר את ידיעותיהם בספרות העברית הגדולה והרחבה.

פקידי ההסתדרות חפצו להביא את תלמידי בית-הספר בקשר יותר קרוב עם העולם החיצוני, כלומר, עם העולם העברי העומד מעבר לכתלי בית-המדרש למורים. וכדי להוציא לפועל מחשבה זו ערכה ההסתדרות אספות התלמידים בכל שני שבועות. באספות אלו נאמו נואמים חשובים. בין אלו היו פרופ. יקותיאל גינזבורג, מר קלמן ווייטמן, ומר י. ז. פרישברג. התלמידים התענגו ענג רב מהנואמים האלו ולמדו הרבה מדבריהם.

אני כבר הזכרתי את הספריה. אבל הנני מוכרח לדבר אודותיה עוד הפעם. בשנה זו החלטנו להעשיר את הספריה בספרים ולפיכך ערכנו „הגרלה" ובכסף שהרוחנו קנינו ספרים חדשים וחשובים עד למאד לספריה. הנני שמח כאן להביע את תודתי בשם הסתדרות התלמידים של בית-המדרש למורים למר ש. למפרט בעד נדבת לבו. מר. למפרט נדב בשביל הספריה את כל הוצאות „דביר", גם למר שניאור זלמן פיליפס בעד נדבתו היקרה לנו שני כרכים של גרין, ולמר פסח מייערס בעד נדבתו של ספרות יפה. והננו מודים לנדיבים האלו ממעמקי לבנו.

זהו דין וחשבון כללי שאנו פקידי הסתדרות התלמידים של שנת תר"צ נותנים לכל תלמידי בית-המדרש למורים ולכל אלה המתענינים בהסתדרות זאת. ועל הפקידים הבאים מוטלת החובה להגדיל ולהרחיב את פעולותיה של ההסתדרות. עוד יש צרך בתקון ועליהם מוטלת החובה לתקן. נקוה שהשנה הבאה תהיה שנת ברכה והצלחה, שנה של עבודה פוריה לטובת בית-המדרש למורים, ולטובת הסתדרות התלמידים שלה.

פקידי ההסתדרות

(מימין לשמאל) יושבים: ז. רוזנבלום — סגן-נשיא; צ. קסלר — נשיא; י. הירשפלד — עורך.

עומדים: מ. מאלין — מזכיר; צ. שטיין — יועץ; י. ליעף — ספרן.

בן־ציון אפלבוים:

פתוחי אותיות

ליל קיץ בהיר. חשך ואור משמשים בערבוביה. מלמעל קרצו הסהר ובני לויתו הכוכבים עין זה לזה. רוח קל נשב ויניע את צמרות העצים. אושת העלים הבליטה את דומית ליל כשופים זה...

דוממים וחשאים טילנו, אני ואהובתי בין עצי החרשה. דוממים הקשבנו לאושת-ליל ודוממים בקשנו להבין סוד שיח לחשם, שלוה נעימה היתה שרויה בלבי, ובת צחוק תמימה ועליזה רחפה על שפתי.

— מי יתן ויהיה ליל זה ארוך-ארוך ולא יפסק! הרהרתי אני בלבי. הרהרתי? — לא, התפללתי — כל כך נעימים היו לי חיי בשעות הללו. פתאם צלצל קול אהובתי.

— הביטה! לא אנו הראשונים כאן! כבר קדמונו אחרים!

פניתי כה וכה ולפני עומדת שקופה שיטה עבה, יותר מזה לא ראיתי.

— מה ראית כאן? במה שונה עץ זה משאר העצים או שמא, רוביזונית שלי, גלית עקבות איש בחול או שמא נלקית פתאם בסהרורית...?

— כך סבור אתה, אוילי החביב, בא וראה!

— ובצחוק משכתני עד אל מול העץ ותצביע בזרתה הדקה והיפה על ענף נמוך אחד — עכשו, עור, הביטה וראה!

משורטט בענף היה פתוח קטן, דמות לב ובתוכו הין שעל קצוותיו היו חרותים ראשי-תבות אי-ברורים. אבל משונה הוא הדבר, בטוח אני שידוע לי פתוח זה מימים ימימה. אני מתאמין לזכר — איפה ראיתיו? בחלום? על עץ אחר? מתי? ופתאם אני נזכר... תמוה לי שיכלתי לשכח. כלום פלא היה שסמל אהבים זה נכר לי. הלא הוא מעשי ידי! היא לא שגתה. כבר עברו בחרשה זו זוג אהובים וישאירו דמות זו לזכרון — זכרוני אני וזכרון נערה שאהבתיה ושכחתיה...

לפני שתי שנים היה הדבר. אותו מין לילה, אותו הסהר, אותם הכוכבים, אותה החרשה, אותם העצים, אותו הלחש, אותו השביל — ואותה הדומיה. דבר לא נשתנה, רק הנערה היא אחרת — גבהת-קומה בעלת שערות ארוכות וישרות ועינים חרות שחורות כפחם. חרש טילנו... כלום זקוקים היינו לדבור? הבנתי לה, היא הבינה לי — הלא הכל כל כך מובן כשאוהבים. וכך הלכנו עד שבאנו לשיטה זו. מרוע היא בחרה דוקא בעץ זה, אינו ידוע לי. שום יופי מיוחד לא מצאתי בו אפילו אז. אבל יהיה איך שיהיה, היא פסקה מלכת, הסתכלה בעץ ותמשכני אליו, ממש באותו האופן שנמשכתי רק עתה.

— מה רצונך, שאלתי אז, — הלתליה הובאתי כאן?

— לא, היא שחקה — לזאת עוד יש לי שהות... אלא הנה ישנו עץ שאינו כל כך גבוה. קח את סכינך וחרת בענף דמות לב, כמנהג כל האהובים.

— למה לך המשחק הזה?

— כדי, והבת צחוק כבר נעלמה מעל שפתיה—כשתשכחני, סמל נצחי זה יזכיר לך את אהבתנו.

— מה את סחה, עניתי נרגז — הלא אהב אהבך לנצח!

— אל תכעס, היא שחקה — ואל תדבר כתינוק. אינני מבקשת אהבת עולם, ולו קויתי לה הייתי נכזבה, כי יודעת אני את טבעך. ותתחיל לדבר אלי כאם מוכיחה לילדה השובב. — אינך מיושב. אידיאה אחת, אשה אחת, לא תוכל להקסימך לנצח. תדר מאחת אל השניה לרוות איזה צמא שמקורו בלתי ידוע אפילו לך. הס!... אינך צריך להצטדק. מלא רק את בקשתי זו.

נבוך ומשועבד לה, עליתי על אבן אחת שהיתה אצל העץ ופתחתי את הפתוח. הנה הענף, הנה הפתוח. הכל כמו שהיה. רק יד החורת חובקת אחרת...

נבא לבה, ומה מהרה הנבואה להתקיים! שני שבועות עברו — ותרעך הלהבה. מרוע? לא ידעתי, אלא שבמעמקי לבי הרגשתי איזו קרירות לה. פתאום התחילו להתגלות לעיני חסרונות ומומים שונים שלא ראיתים מקרם. ועד כמה שכבשתי את רגשותי אלו בתוך לבי ועד כמה שכסיתי עליהן, הכרתי שהיא יודעת הכל... פעם היא שאלה.

— מה קרה? אתה מתרחק ממני.

אבל לא יכלתי לאמץ די כח פנימי להגיד לה את האמת. חכיתי בכליון-עינים לסוף הקיץ, אז אשוב העירה. שם לא קשה יהיה להפרד ממנה.

הגיע סוף הקיץ, ושבנו לעיר. על הספינה הבטחנו זה לזה להחליף מכתבים בינינו, ונפרדנו. עבר חדש — לא שלחתי ולא קבלתי שום מכתב. בא ראש השנה וקבלתי כרטיס ממנה. לא עניתי, וחסל! אולם הענין לא עבר כל כך במתינות ושויון-נפש. שנאתי את עצמי. דמיתי איך שהייתי אני מרגיש לו עזבה היא אותי בעוד שאני אוהבה, וסבלתי ענויי נפש נוראים. מאסתי באפיי הרפה. למה לא יכלתי לעמד ישר לפניה ולהגיד.

— הזוכרת את מה שדברת בעיר. צדקו דבריך. אני מתחיל על נדודי.

אז היתה היא מבינה ושולחת אותי אל דרכי בברכה. אבל עכשו, כשנהבאתי לברה ממנה, להתחמק ולהשתמט — איך אוכל להרים את ראשי בהפגשי עמה, איך אוכל לספג את הבוז שבעיניה? תקופה מרה היתה זו בחיי, תקופה של עצבון ודכוי-נפש.

אבל מה שלא יעשה השכל, יפעל הזמן. הפגישה הראשונה היתה קשה לשנינו, אבל זה קרה בין הרבה בחורים ובחורות ועמדתי בנסיון. ומאז נפגשנו הרבה פעמים וכבר יכל אני לדבר אתה כמו אל מכירה. פרשת אהבתנו סתומה היא. שכחתי שהיו ימים שאהבתיה, והכרתי שפגה גם אהבתה אלי. אולם הכרה אחרונה זו שלכאורה היתה צריכה להקל את ענויי נפשי ולהשביח הכאת לבי, גם הכאיבה אותי. פגמה הנערה בכבודי — האיך? כל כך מהרה שכחה אותי!... חסל! נפרדנו!... ובמשך הזמן הכל נשכח נתטשטש, והנה...

סוד אהבתי הראשונה נתגלה! שמור הוא לנצח בפתוח שבעץ — ובו צפון הכח לערות את הפצע שהאהבה הישנה שרטטה בלבי. מתקיימת מצבה המזכירה את חלשתי. לא מצא הדבר חן בעיני. הוצאתי סכין — אותו הסכין שחרת אותיות האהבה הראשונה. והתחלתי לטשטש את הפתוח. אבל פתאום נעצרה ידי. פניתי להפגש במבט הרוגז של אהובתי (בשעה שזכרונות אהבתי הראשונה עלו על מחי עמדה היא מרחוק, תמוה והסתכלה בי. היא הכירה שדמות זו עשתה רושם חזק עלי ומאנה להפריעני בהיותי שקוע בהזיותי).

— היוצאת מדעתך, קראה — מדוע אתה מחלל את הקדש. איזו רוח שטות נכנסה בך? למה...

נבוכתי. יראתי להגיד לה את האמת כי לא הייתי בטוח באהבתה אלי, ואני אהבתיה...

— אינני יודע בעצמי, עניתי — פתוח זה הקניטני, והרגשתי שצריך אני להשחיתו... שטות בעלמא.

— ופקפוק זה מה הוא? ה„שטות בעלמא" הזאת מנין לך? שאלה ועיניה חורדות וחושדות.

אמנם צדקה היא ממני. מדוע זה לא אספר לה זאת? ובכלל למה לי בתחילה לשקר ואחר כך לתעב את עצמי על כי הגדתי שקר. חשבתי בלבי, ובכלל, מה יש בדבר? התאוששתי ודברתי אליה בהתגלות לב כדברים האלה:

— לפני שתי שנים, חביבתי, אהבתי נערה אחרת. היא שונה לגמרי ממך. היא היתה שקטה, עצובה קצת. היא הבינה לרוחי ותאהבני, אבל אני... אין אני יודע מה קרה לי. רק ימים אחדים אהבתיה ואחר כך פגה אהבתי אליה ועזבתיה. וכבר שכחתי מקרה בלתי חשוב-לי זה אשר היה בחיי. הרי מקרים כאלו המה מעשי יום-יום. אולם הפתוח שפעם חרתי באילן זה באחר מטיולינו העלה אותו על זכרוני.

היא הנמיכה את ראשה ותבט לארץ רגעים אחדים, כשהיא שותקת, ולבי דופק בחזקה בקרבי.

— האם.. האם היתה יפה? שמעתי את קולה רווי-יגון.

השתוממתי. מכל השאלות שהיו צריכים להתרוצץ בלבה בשעה זו לא מצאה אחרת אלא זו — שאלת נשים טבעית; וכנגד רצוני צחקתי. אבל שאלתה זו גם הכאיבה אותי, ובכונה כדי להרעימה קצת עניתי.

— כן, יפה... יפה מאד.

שוב רגע של דממה — והיא לוחשת.

— אני אינני יפה... אינני. ואם אהבתני — האהבה היא אמתית, נצחת. ואותי לא תעזב... תאהב אותי לנצח. הבטח! הבטיחה!

— לנצח! עניתי אחריה.

— אם כך, נכרת ברית, קראה הנערה.

— איך?

— פשוט, כברית אשר כרת עם הנערה ההיא אשר עזבתה. קחה נא סכינך וחרת דמות לב על העץ ושנינו נחתם.

האם מהתלת היא בי? אבל לא, היא דברה ברצינות. ובידים רועדות חרתי את הפתוח על הצד השני של הענף. חתמתי את שמי וגם היא חתמה את שמה.

— עכשו, היא קראה בעליזות, שבעת-רצון— הנני בטוחה!

הבטתי למעלה. וכמדומני שפני הלבנה הסמיקו והכוכבים קרצו עין זה אל זה. ואני... השפלתי את עיני למטה כי יראתי להביט ישר בפניה...

עם האביב

לא צמחו עוד חדשות, בטרם
תנשאנה על כנפי הצפרירים, —
ובשורות ראשונות כבר באות
ממרחקים, ממרחבים אורירים.

ממרחקים, ממרחבים עם צפרירים
בשורות ראשונות תבאנה, —
מתעוררות צפרים משנתן,
ושירה חדשה תרנה.

והאויר מתמלא צפצופן,
ורן ועליצות מסביב,
מרמזות לחיות, לצמחים:
התקדמו, — הגיע האביב!

אז בהחנט הפרחים
ובהציץ כספיר ציציהם,
ובהתעטף מרבדים השדות
ובהתקשט בירוק עציהם,

וברצף השמש בשקיעתו
בזהרו את פני כל גבע
ומנגד נגהו יצהל היקום
ויתכרבל בשפריר הטבע,

והעולם לטוב משתנה
והכל כל כך נעים וחביב,
דבר מה מתגנב ללבבי
דבר מה עם בוא האביב. —

בל אבין, בל אדע מה הומה,
מה בקרבי כה יבכה הלב —
על האהבה שנכזבה אשתקד?
על הבאה כי תגדיל הכאב?...

אפרים ערנסט:

נשיא, אַב בֵּית-דִין ומופלא

כמה קולמוסים נשברו וכמה דיו נשפך לבאור השמות נשיא, אָב בית-דין, ראש בית-דין, ומופלא, המופיעים בספרות התלמודית. רוב החוקרים הלכו אחרי חכמי הנוצרים שמתוך אי-בקיאותם בתלמוד תלו את דבריהם בהסטוריה וביחוד בדברי יוסיפוס פלביוס. לפי זה שללו את קיום הסנהדרין קודם הבית הראשון ובזמנו. אף הם העמידו את הכהן הגדול בראשו כמו שמצאו אצל יוסיפפוס (1). אך איננו זקוקים לתת את בטחוננו בהם ולחיות רק מפי הדברים הבודדים של יוסף בן מתתיהו המזכיר את הסנהדריה רק בדרך אגב בדבר שכתב בשביל עם זר. אלא נשים את פנינו לתורה השלמה שלנו — התנ״ך, — לתלמוד ולנושאי כליו, ומפיהם נחיה.

הסנהדריה הגדולה נוסדה על ידי משה רבינו בעצת חותנו יתרו ובהסכמת אלהים. המוסד הזה היה מתחלה בעל שבעים ושנים איש — שבעים זקנים ומשה ואהרן. „נבול תבול גם אתה וגם העם וגו׳. „אתה״ זה משה, „גם״ זה אהרן, „העם הזה״ אלו שבעים זקנים״ (2), ומהם היו רק שבעים ואחד מן המנין בכדי שלא יהיה בית-דין שקול (וכפי הנראה היה אהרן מן המנין לפי התנא שסובר לא תענה על רב חסר, שאם רוב המנין יחייבו ומשה יזכה נמצא עוברים על „לא תענה על רב״) וכך נמשך הדבר גם אחריו.

הסנהדריה לא היתה רק באת כה של דת ישראל, אלא כח מדיני גם כן, אפילו בימי המלכים וביחוד אחריהם. שני אנשים עמדו בראשה, האחד ממונה על דברי דת והשני על דברי דין. „והנה אמריהו כהן הראש עליכם לכל דבר השם, וזבריהו בן ישמעאל הנגיד לבית יהודה לכל דבר המלך״ (3). וכך היה גם לדורות, „אמר ר׳ שמעון בן עזאי, מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן״ (4) „מעשה בתלמי המלך שכנס שבעים זקנים״ (5). ובודאי זהו כמנין הסנהדריה הגדולה הגדולה שמהם יוצאת ההכמה. הראשון נקרא נשיא והוא היה בעיקר הכם-מדינה, ושני לו אב בית דין או ראש בית-דין. „יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך, יוסף בן יוחנן אומר לסמוך וגו׳, הראשונים היו נשיאים ושניים להם אב בית-דין״ (6). ראש בית-דין ואב בית-דין הם שני כנויים לאיש אחד כמו שמוכח מן המשנה (7). אולם חוץ משתי המשרות האלו היתה עוד זו של המופלא והוא היה „הבקי״ שבסנהדרין (8). המופלא לא היה ממנין הסנהדרין (תוספות סנהדרין ט״ז ד״ה: אחד ממונה על כולן „ונראה שלא היה מחשבון הסנהדרין״ ורש״י הוריות משנה ד׳, ד״ה לא היה מופלא שבבית-דין שם אע״ג דלא הוה מסנהדרין עצמה וגו׳ ״) ומשרתו היתה לברר את הדין בזמן שבית הדין היה בספק. תפקידו זה חשוב היה עד מאד כי הוא היה נחוץ בכל התוך דין ועיקר בהוראת בית-דין. אם בית-דין חתכו את הדין בלעדו ונמצא שטעו הרי הם פטורים „ולא היה מופלא שבב״ד שם פטור״ (9) ופירש רש״י, שלא היה להם ממי ללמוד. הוא נקרא גם כן עיני העדה (במדבר טו), „והיה אם מעיני העדה״ מי שהוא עשוי עיני העדה — המופלא.

בראשונה כשהנשיא היה גדול בידיעותיו בבחינת „משה״ אחד בקרבו את שתי המשרות ונשא את שני התארים גם יחד — נשיא ומופלא. אולם במשך הזמן כשהנשיא לא עלה בידיעותיו על יתר חכמי הסנהדרין מנו איש מיוחד למופלא

(1) קדמוניות היהודים 23.4.
(2) מכילתא פ׳ יתרו י״ח.
(3) דברי הימים א, י״ט.
(4) משנה זבחים נ״א.
(5) מגלה ט.

(6) משנה חגיגה ט״ז.
(7) ראש השנה פרק ב, משנה ד, ופרק ד, משנה ד.
(8) רמב״ם, פירוש המשניות להוריות. הסטוריה ח״ב שירר, יסטרו.
(9) הוריות פרק ד, משנה ז.

וכן היה אחרי רבי, „בשעת פטירתו של רבי וגו׳" (10) שמעון בני חכם (מופלא) גמליאל בני נשיא, חנינא בר חמא יושב ראש (אב בית-דין). ר׳ שמעון בן גמליאל נשיא, ר׳ מאיר חכם, ר׳ נתן אב בית-דין" (11).

אולם ביחס לכבודו בעיני העם תפס המופלא את המקום השלישי בסנהדרין, „המנודה לאב בית-דין מנודה לחכם. המנודה לחכם אינו מנודה לאב בית-דין. המנודה לנשיא מנודה לכל אדם" (12). „תנו רבנן, על חכם חולץ מימין, על אב בית-דין — משמאל, על נשיא — מכאן ומכאן" (13). „תנו רבנן, חכם שמת, בית מדרשו בטל, אב בית-דין שמת, כל בתי מדרשות שבעירו בטלין, נשיא שמת בתי מדרשות כלן בטלין" (14). „כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ולא ישבו עד שיאמר להם שבו. כשאב בית-דין נכנס עושים לו שתי שורות מכאן ומכאן עד שנכנס ויושב במקומו. חכם שנכנס, אחד עומד אחד יושב עד שישב במקומו" (15). זה היה הסדר בסנהדריה גדולה שישבה בלשכת הגזית בירושלים. אבל בראש הסנהדריה הקטנה עמדו אב בית-דין ומופלא. תפקידו של האחרון היה מלבד זה של המופלא בסנהדריה הגדולה, לעלות לירושלים ולברר את הדין בכל פעם שנתעורר ספק בבית דינו. „והנה שם שלשה עדרי צאן וגו׳, והאבן על פי הבאר זה המופלא שבב"ד שהוא (מסרם) מסרסר את ההלכה" (16) — שמביאה מירושלים לסנהדריות קטנות. לדבר הזה היה ערך גדול וזה גם שהוליך שולל את א. גולק בספרו „יסודי המשפט העברי". לפי דבריו יוצא שמופלא היה רק בסנהדריה קטנה ואינה כן על פי הנראה מן הוריות פרק א׳, משנה ד׳.

סמ"ג הלכות סנהדרין מ"ע צ"ג: „הגדול שבכולם יושב למעלה מכולן והוא הנקרא נשיא בכל מקום שבתלמוד ונקרא מופלא שבדיינים, והוא העומד תחת משה רבינו". לפי דבריו אָמנם קשים דברי הגמרא (10) (11) ועוד הרבה מקומות שמראים על שני אנשים מיוחדים, לכן אפשר שהוא כיון לאותם הנשיאים כמו רבי שאחדו את שתי המשרות ביחד.

באור כל המאמרים הנ"ל נראה את דברי האחרונים בענין הזה.

ד"ר יחיאל מיכל גוטמן במפתח התלמוד, מאמר „אב בית-דין" אומר: „אב בית-דין הוא הראש בבית-דין והמנהל את כל עניני דין ומשפט המובאים לפני הדיינים והוא הנקרא גם כן מופלא שבסנהדרין וגו׳, וכל שלשת השמות האלה מורים על מושג אחד". אָמנם צדקו דבריו כי ראש בית-דין הוא אב בית-דין כדמוכח מהמשנה (7). אך מה שהוא אמר, „וכן נמצא מופלא שבבית-דין בהוראת אב בית-דין, הוריות פ"א, מ"ד, הרי שבלשון התלמוד כונה אחת לשלשת השמות האלה", אין ראיתו נראית כלל וכלל, כי מניין לו שהמופלא הוא האב בית-דין ואינו איש אחר כמו שהראיתי לעיל? הוא אינו מזכיר גם את הנשיא — האישיות הכי חשובה בסנהדרין והנקודה הבוערת בשאלה זו.

ב„דורות הראשונים" של הלוי ח"א מאמר „הנשיאות והבית-דין הגדול" נאמר: „ובראש הכנסיה הזאת עמד מופלא שבסנהדרין — ראש כל חכמי התורה בימיו", דבריו נכונים שהיה „ראש חכמי התורה בימיו", כי זאת היתה משרת המופלא, אך מניין לו שעמד בראש הסנהדרין? הלא תוספות סנהדרין ט"ז ד"ה „אחד ממונה", ורש"י הוריות ד׳ אומרים, שלא היה מן המנין. ומן המקומות הנ"ל אנו רואים שגם בכבוד לקח את החלק האחרון. ואם הלוי מכון לזמנו של רבי שהיה נשיא וגם מופלא, למה שנה את לשונו?

(10) כתובות ק"ג.
(11) הוריות י"ג.
(12) ירושלמי מועד קטן פרק ג.
(13) מועד קטן כ"ב.
(14) שם.
(15) תוספתא סנהדרין פ"ז.
(16) מדרש בראשית רבה א.

חברי המערכת

עורך

ישעיהו הירשפלד

סגנים

בן-ציון אפלבוים   **חיים ליפשיץ**

אברהם נובוגרודסקי

מנהל מסחר

צבי שטיין

מנהל המודעות

זליג רוזנבלום

סגן מנהל המסחר

צבי קסלר

סגן מנהל המודעות

יעקב הוכמן

מנהל ההפצה

צבי שריינר

אליעזר דוד פרידלנד:

הצַיָד

. . . דומם חמתו של ערב מאפק התכלת נבטה,
ועביו הקלים הזהיבה, הרביצה בזהר חכלילי.
ודומם את צוקי ההרים ברשפים אחרונים הציתה,
ונגהם לפלג שלחה, השקיפה למימיו הטהר.
ורוח ערבים שפי בין פארות העצים נשב,
ומשק העלים עורר, עם רזי נשפים בככר.
תעלומות שנות קדם רחפו, וספוג האויר מסתורים,
מטמוני הטבע בהרים ובתלמי הככר נטמנו,
שלטון הדממה בבקעה השפעת נשף האביב.
מושל הסביבה מחרו בשעת־זו כי צמא למים —
יצא — וללוות השמש שעמדה בין שחק וארץ,
ונשם מלא אפו האויר ובלע שפעי האורה,
ורץ לפלג הקטן הצבי, צמאונו להשקיט.

לא כלה התענג ממימיו ודהרות סוסים ממרחק,
וקול מצהלות רוכביהם שלות ערבים הפרו.
מקומו הפלאי מאחור עזב, לא שהה אף רגע,
כי קרבו שעטות הסוסים לאזניו עם נביחות כלבים,
וקפץ בין סבכי העצים להמלט בדרך קרובה.
הלכו וקרבו הרודפים שאונם התפשט בככר,
הצבי לתחתית הפסגה, ורודפיו לראשה הגיעו,
תרועת חצוצרה והדה פרצה לכנפות הסביבה,
וכשר חיליו מפקד, הציד בפלאים אז החל.
כרעמים ממרום הקולות מפי מפריעי השלוה,
הרעידו ההרים, הבקעות, ורגזה אדמה תחתיהם,
כה טס ועבר עמקים הצבי, לא הביט אחוריו,
וכה הם על סוסים מהירים דלקו אחריו אויביו,
ועברו עצים, אבנים, פלגים, תלים, ובקעות,
שדמות רחבות כים, מחזות של טבע נפלאים.
כה טסו רודפים ונרדף, הגיעו לרגל ההר,
שם שיחי ברקנים וקוצים הסתבכו אחד בשני,
ושכו משעול הנמלט שההין לעלות למקלט.
הגיעו אויביו למקום וראו את טרפם לפניהם,
במשעול העולה להר נאחז בסבכים ברשתו,
לא יכל לזוז ולצאת כי צר המקום היה,
וידע את סופו כי קרב, כי נפל בידי אויביו...

פרצו הרודפים על טרפם בקול שאגות ורעמים,
יבאריות הערבים מתנפלים הריעו תרועת נצחון!...

ועמדה שמש ערבים מאפק התכלת נבטה,
וזזה לאטה ממקומה ותצלל בתהומי הארץ,
דמדומי הערב השאירה ובערה בפאתי ימה,
ערבובית אורות ונגוהות בשלהי שמים נפצה.
דהה לאטו הזהר ונבלע בחשך שגבר,
בבקעה אפלולית הנשף כבר שלטה מקצה לקצה,
עוד כתמים עמומים ארגונים שרדו על צוקי ההרים.
פסקו מסביב הקולות ושוב כי שלטה הדממה,
אך המון זמזומים נשתירו עם צפצוף צפור באויר,
עם אושה בין עלי העצים שספרו הגיגי נסתרות...
רגע התנשאה השירה על נימי הדממה בפלאים,
ותדם בשעה ענוגה — ותמג בשקט ערבים...

מאורעות אב

המכתבים דלקמן נכתבו על ידי זקן אשר גר בראשון לציון לקרוביו באמריקה. בהם מוצג תמונה חיה ואמתה, ובלשון עברית צחה ומלבבת, של הייהם ומצב רוחם של תושבי הארץ בזמן המאורעות. אמנם על ראשון לציון לא התנפלו הערביים, אבל מה טוב. כותב המכתבים כתב בנחת ובלב שקט. ביחוד מענין ומלא תקוה המכתב האהרון אשר בו משתקפים רוח העז של אהינו בארץ והחלטתם הגמורה להשתקע שם. רוצה אני פה להודות לעליזה רוזן.

ישעיהו הירשפלד.

25 לאוגוסט, 1929, ראשון לציון.
השעה הרביעית אחר הצהרים

שמועות מתפשטות כי הלילה יתנפלו על תל-אביב ועל המושבות. מסדרים הגנה, מחלקים לכולם אלות (1) הכינו ביקב מקום לנשים ולילדים במקרה של התנפלות, ולאות, יצלצלו בפעמון. את הצעירים סדרו על גבולי המושבה. מעט טבק יש במושבה...

ל י ל ה

כלם ישנים בבגדים ואכל מוכן בסלים למען הנשים אם תצטרכנה ללכת ליקב. המשפחות הגרות בקצות המושבה הצתפפו אל מרכז המושבה. התנועה בדרכים נפסקה. אין אוטו הולך לתל-אביב ואין אוטו בא משם. את הפוסטו, באו מהממשלה לקחתה ליפו. כולם שרויים בפחד, הערביים גם הם ממהרים לשוב הביתה בפחדם פן יתנפלו על המושבה מהחוץ והם יפלו לקרבן בידי היהודים. אוירונים טסים על שמי ראשון לציון וסבים תל-אביב ושפת הים. הממשלה פקחה קצת עיניה ומשגיחה. אופיציר אחד אנגלי נפל חלל בירושלים על ידי הערביים.

הערביים מספרים כי האפנדים משפיעים עליהם בנאומים ושקרים כמו: היהודים חפצים לקחת את הממשלה על הארץ מהיום והלאה, וכי היהודים הרגו שמה כל כך ושמה כל כך, ובירושלים לקחו היהודים את מסגד עמר וכתל המערבי וכי אם אנחנו לא נשמיד את היהודים, וישמידו הם אותנו בימים אלה.

---

(1) מקלות עבים.

26 לאוגוסט, השעה התשיעית בבקר.

הלילה עבר בראשון לציון בשלום. ידיעות על ידי הטליפון מתל-אביב על ששה הרוגים ועשרים פצועים, מובן בקצות העיר כי אל העיר פנימה לא יעיזו להכנס. אנכי כותב ושלשה אוירונים מסתובבים סביב יהודה. את הדרך לתל-אביב פתחו מהממשלה בהעמדת מטריולז (2) על פרשת הררכים ראשון לציון וכביש (3) יפו - ירושלים. אך אין אוטו מהמושבה נוסע היום לתל-אביב.

מחברון ידיעה על ששים שחוטים כתרנולים. תקותי כי זאת הפרזה. אך מי יודע, הן שם יהודים מעטים והערבי החברוני אכזרי. בתלפיות שעל יד ירושלים התנפלו פעמים. מספר הקרבנות לא ידוע. במוצא ששה הרוגים וחמשה-עשר פצועים. על בית הכרם התנפלו אך נהדפו בכח ההגנה המקומית. מהעמק אין ידיעות ברורות. המושל מרמלה בא לראשון לציון והודיע שבכל המקומות שסביב ראשון לציון שקט ואין לפחד. אך לא מאמנים בו כי גם ליוק, ממלא מקום הנציב הרגיע את הקהל בירושלים לפני ימים כי שלום לנו ואין לפחד, ובכל זאת הובילו שלשום בשעה התשיעית בלילה ששה-עשר קרבנות לקבורה. על המתים שמרה הממשלה שלא יפגעו בהם אך על החיים לא הספיקה לשמר. הן לו רצתה הממשלה ולא היו באים לזה; היא ראתה וקראה בעתונות הערביות כמונו וידעה שהאטמוספרה מרעלה ופרעות תהיינה. אך עצמה את עיניה... ואין פלא. הן רב המשטרה (4) אפילו בירושלים העברית הוא כמעט כולו בידי ערביים, המועצה שבעיריה —ערבית, ובכל מקום צבורי או מוסד עובדים ערבים והממשלה אתם ואיך לא ישתובבו.

שעה שלישית לפנות ערב.

כעת בא אוטו-משורין (5) והביא את הפוסטו ולקח את הפוסטו מפה. ברגע זה עומדים על הגיגיות (6) ורואים מרחוק מעט ערביים ובדואים מתאספים קרוב לסרפנד. הקהל מתרגש אך די מוכן לכל. באה ידיעה מנס ציונה כי לא רחוק ממנה מתאספים ערביים וחוששים הם להתנפלות בעוד שעות. הודיעו מזה למושל רמלה יהוא הבטיח שלא יהיה כלום, צריך לקוות. העצבים קצת מתוחים.

שעה ששית לפנות ערב

בבאר טוביה שני הרוגים יהודים, ארבעים ושנים ערביים. היהודים התקבצו בטחנה ולהם היו חמשה או ששה קני-רובה ובאלה הם הפילו ארבעים ושנים. כן מסרו בטליפון. בדיוק נדע אחרי ימים. מצב הרוח בראשון לציון עגום ביותר. מעל הגיגיות ראו במשקפת איך הבדואים הקרובים לראשון לציון מפרקים אהליהם ועוזבים את המקום. מה כונתם ? לא ידוע. מחזקים במושבה את השמירה.

27 לאוגוסט בבקר

הלילה עבר בשלום. השמירה היתה מעולה ומסודרה. בלילה שרפו את הגרן בחולדה. אם היו שם הרוגים או לו, טרם ידוע, הממשלה אסרה על העתונים להופיע זה שלשה ימים. מעט צבא נשלח לנס ציונה. לראשון לציון הבטיחה הממשלה עזרה כשיהיה צרך.

שעה שלישית אחרי הצהרים

בקוסטינא נלחמו בגבורה ובששה רובים שהיו להם הצילו את כל הנפשות שהיו סגורות ברפת אחת. אחרי זמן רב, באה עזרה מהממשלה, הבריחו את יתר הערביים והעבירו את כל הנפשות לרחובות. בדרך התנפלו על הנפשות והחילים. אך המשה אירלנדים ביחד עם ששה הצעירים שהגנו בקוסטינא הדפו אותם בהפילם מהם חללים. אוירון בא אחר כך והשליך על הכפר פצצה. (7).

Machine-gun (2)
(3) דרך־המלך.
Police (4)
Armored-car (5)
Water-tanks (6)
Bomb (7)

לילה, השעה העשירית

כאלף חילים מאנית המלחמה שבאה ליפו חונים בסרפנד להיות מוכנים להגן על מושבות יהודה. אוטו משורין מסתובב מבית-דגן עד החובות לפעמים קרובות, באו מהממשלה לחפש נשק בראשון לציון אך החפוש הוא בין האצבעות. (חלק זה כמעט שנמחק מעל הניר ע"י הצנזורה האנגלית.)

שעה ראשונה

נכנסו אל הבית לישון, הגברים בבגדים מוכנים לכל מקרה. ביקב מוכן מקום לנשים במקרה.

בהיפה היו פגישות ערביים ויהודים. נפלו שבעה משלנו ונפצעו יותר מעשרים. משלהם לא ידוע לנו כמה, אומרים כי יש שם בחורים שאין להתביש בהם.

בקר 28 לאוגוסט

הלילה עבר בראשון לציון בשלום. האכרים ממשיכים את הבציר ועל ידי ערביים. אחדים מן המתישבים הראשונים לא מצאו לנחוץ להרחיק את הערביים עד יעבר זעם ולקבל עברים שישנם על המקום.

אין עתון מופיע זה היום החמישי. אין קשר טליפוני לאנשים פרטים בכל זאת יודעים כמה נקודות עבריות נשרפו ונחרבו, כמה הרוגים ופצועים בכל מקום. הטבח הכי אכזרי והכי נורא היה בחברון ובצפת.

השעה העשירית בלילה

במושבה שקט. ההגנה על המשמרת בכל פנות המושבה, ועל שני גגות הכי גבוהים במושבה. הפרוז'קטור (8) של אנית המלחמה מאיר לפעמים על יפו ועל ראשון לציון ולדרום וזה מרגיע במקצת הרוחות. המצב בכל הארץ רציני. שמועות עוברות על מרד מהערבים לממשלה וכי גם עבר-לירדן מתכוננת לעזור לערביים שבארץ ישראל להשמיד את היהודים ולגרש את הממשלה. הממשלה נותנת לנו עזרה אך תמיד אחרי מקרה. כשפונים לעזרה לפני המקרה עונים לנו: לעת עתה עוד אין צורך בזה. כן אומרים לנו מושלינו.

אנו ישנים הלילה בבגדים ותרמיל מוכן עם לחם פן יצוו ללכת ליקב. אוירונים טסים עפים מהבקר עד הצהרים בכל הסביבה. טלגרמות מרגיעות באו מהועד הפועל הציוני מלונדון כי דואגים לנו ועושים מה שאפשר, אך אנו, בני כל הארץ, שרויים בפחד. אין לנו אמון בעזרת המשטרה הערבית שראו ממנה התרשלות בכונה מלהגן עלינו והפך עזרה מצדם למתנפלים עלינו ובפרט בחברון ובקוסטינא.

29 לאוגוסט

ביפו ותל אביב הכרז מצב מלחמה ואין איש יכל להראות ברחוב משש שעות לפנות ערב ועד הבקר. בתל-אביב נהרגו ששה מלבד פצועים.

30 לאוגוסט

שרפה, שחיטה ובזה בצפת, העיר העתיקה נשרפה. בכל מקום נלחמים אחינו באומץ ובגבורה מופתית — ולו היה די נשק בידינו כי אז היינו בעצמנו משתיקים את ההתקוממויות. אך אין הממשלה נותנת לנו נשק בו בזמן שמכל הכפרות מתנפלים בנשק.

בקר 31 לאוגוסט

קראוני לשבת על יד הטליפון כל הלילה ולהיות קשור עם נס ציונה יפו ורחובות. במשך הלילה נודע לי על ידי הטליפון כי לגדרה נסו הערבים לגשת לגרן אך ביריות אחדות גרשו את המעיזים. יצא העתון, כנראה בסתר.

1 לספטמבר בבקר

השבת עבר בשקט אך כל לב פוחד. אין

Searchlight (8)

תאבון. ישנים בבגדים וחיים בתקוה שלא יקרה כלום, שאנית המלחמה ביפו, האוירונים והאוטומובילים המשורינים וכן מצב המלחמה שהכרז, יעצר את הערביים מלהתנפל עלינו, גם הקרבנות שנפלו מצדם על ידי אחינו שהגנו על נפשם מפיל פחד גם עליהם. הרבה יש לכתב על אופן אכזריות הפורעים.

ערב שעה תשיעית

אני הולך שוב בפקודת ועד ההגנה לשבת על יד הטליפון עד השעה השניה.

בקר 2 לספטמבר

בשבתי בלילה על יד הטליפון בא צעיר אלי ולקח והודיע בטליפון כי פועלי היקב העובדים בלילה שולחו לבתיהם להשגיח על המשפחות כי נודע שבלוד וברמלה מתאספים לאספות. והבדואים השכנים שהיו מחזיקים את ההטה שלהם בבתי התימנים בראשון לציון באו ולקחו פתאם את החטה אליהם. מפחד הלילה באו התימנים ומשפחותיהם וכן כל הגרים בגבולות המושבה ליקב. הצעיר בקש מנס ציונה להתבונן מרחוק על רמלה ועל סרפנד, כי מראשון לציון קשה לראות אחרי כי גבעות מסתירות את רמלה. בנס ציון קמה חרדה. אך אחרי רבע שעה הרגעתי אני את נס ציונה כי אין כל רעש וזה היה דמיון שוא. ככה ישבתי בכל זאת בפחד עד שתים שלש ואז שבתי הביתה ושכבתי בבגדי עד שבע בבקר.

שעה אחת-עשרה לפני הצהרים

הדביקו מודעה בשם הנציב המבטיחה להעניש את הפורעים והפושעים ולהגן על הישוב. הבה נראה... לעת עתה נחרב הרבה ויותר ממאה הרוגים מאחינו בארץ. היום הופיעו העתונים ברשות הממשלה ותחת בקרת ממשלתית.

שעה חמישית

אוירון טס בשמי ראשון לציון ויתר המושבות והשליך נירות שבהם מנשר מהנציב העליון. מנשר זה הרגיע בהרבה את היהודים והרגיז הרבה את המושלימנים. בירושלים נסגרו למחר כל החנויות. הערביים בתור מחאה והיהודים בתור מפחדים ממקרים. אך שום התנפלות לא היתה.

10 לספטמבר

בארץ שקט, הממשלה משגיחה. צבא נמצא בכל עיר ועיר. אוירונים טסים בשמי הארץ יום יום. פורעים ומסיתים נאסרים. אך גם יהודים שהגנו על נשיהם ובניהם מלהיות נשחטים ופצועים בידי חיתי הטרף, גם כן נאסרים, על שהחזיקו נשק בידם. עושים חפושים אצל יהודים רבים מהשכונות שבערים ששם הגנו אחינו על עצמם בזמן שמהממשלה לא היתה השגחה בראשית הפרעות. תקותנו שהמשפטים יתנהלו בצדק. מוצאים בכפרים מעט מעט מהבזה והשוד.

16 לספטמבר

בארץ לעת עתה שקט. אמנם אל הנקודות שבקצות הארץ וכן לצפת וחברון לא שבו אחינו מפני אי-האמון בשוטרי הממשלה הערבים, שלקחו חלק בפגרומים, שהם עודם המשגיחים על הבטחון בארץ. אמנם עכשו נוסף צבא בריטי מעט, גם באו כמאה שוטרים מאנגליה להשגיח במקומות ידועים אך הפחד עודנו די. אך זאת אוכל להגיד כי רבים מאחינו היו נכונים לקבל את הערביים הברברים בכבוד... עד כדי שידעו כי לא כדאי להתנפל על עם שוקט וישר וכי לא כולם יתנו צוארם לשוחטים הברברים הפראים למחצה.

קראנו את עתוני אמריקה הזשרגונים אך אין להאמין גוזמאותיהם. דע לך כי מלבד חברון וצפת ששם באמת נרצחו יהודים — קטנים, גדולים, זקנים וזקנות, גברים ונשים באכזריות נוראות, לא היה כזאת ביתר נקודות. אמנם לאלפים עלו הערביים על הנקודות הרחוקות אך צעירינו נלחמו והגנו בגבורה עד שבא עזרה מהממשלה הבריטית. ולו היו בחברון ובצפת כצעירים שבמושבים ובקבוצות כי אז לא היו שבים הפראים כלם לביתם בשלום אלא היו משלמים בעשרה ראשים תחת ראש עברי אחד. בקצרה: צריך צעירים וצריך נשק לשם הגנה וצריך להמשיך לבנות את ביתנו הלאומי ויהי מה. „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח". אנו נקנה ונקנה ולא ננשל שום ערבי ממקומו בכח, אך בכח נלחם על מי שיטרידנו ממקומנו וישפך את דמינו.

עמ׳ לספטמבר

פה עוד מורגש התרגשות רבה. כן סבלו לפנים אבותינו בכל הארצות, כן סבלו אחינו ברוסיה ובפולניה וכן סובלים אנו בארצות רבות יכן עלינו לקבל באהבה גם פה. פה לפחות אנו נהרגים בארצנו ובעד תקותנו להיות פעם לקבוץ של מיליונים אחרים במקום אחד, במקום הסתורי, בארצנו לפנים ובארצנו לעתיד הקרוב למרות כל הקשויים. גם בימי נחמיה בנו את הארץ ביד אחת ובשניה אחזו בנשק. אנו נלחם בכל אלה שיתנפלו עלינו בכל כח ואם יפילו משלנו מאה נפיל משלהם אלף. כי אנו אך נגן עלינו ולא נתן לשחט את נשינו וטפנו כמו בספרד ובימי המלניצקי... ואם אמריקה לא תעמד מרחוק בעזרתה בכסף, ועל ידי זה העליה תגדל והישוב יתרבה, ואז אין לנו לפחד מאיומים כאלו של המופתי הזמני ומה גם שכל העולם התרבותי וכן חבר הלאומים מודה בצדקתנו: ברצוננו להקים לנו בית מקלט בטוח בארצנו לפנים, בין שכנינו הערביים מבלי לפגע בקדשיהם וברכושם, כי אם אך בצדק ובמשפט, ועל ידי קניה בלי אונס על המוכר, במיטב כספנו. אנגליה לא תחלל שמה ולא תזלזל בכבודה ותקים הבטחתה לעם ישראל בהסכמת ממשלות אדירות כאמריקה אטליה צרפת ועוד.

מחברת התופת

לבר־נש הקוני

אחרי אשר עברו משנותי ששים,
וצירי התמותה כבר לקראתי חשים,
ואנכי הטאתי ורשעתי,
ועויתי ופשעתי,
ורבו אשמי וזדוני
מכל אשר היו לפני.
והנה אימה השיכה וגדולה נפלה עלי
והזון נראה אלי.
ואשא עיני ואראה רוח גדול וחזק
מרהף ומתגבר,
מפרק הרים וסלעים משבר.
ותשאני הרוח ואשמע אחרי קול רעש גדול:
„אל השאול, אל השאול".
ויודע אני היטב מקום תהנותי אחרי מותי,
ואי זה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום
מנוחתי.

* * *

והנה עף לקראתי מזכיר הגיהנם,
אשר שערותיו כבר אינם ואינם.
והוא איש קטן־קומה, ויעבר לפני,
ומראהו כמראה מלאך ה׳.
ובראותי אותו נפעמתי,
ונפתח פי בתמהון ונאלמתי,
כי הרטשטיין הוא זה, הרטשטיין הקטן,
אשר ידו עליונה גם על ידו של השטן.
ובקרבו לי התחזקתי,
ובכנף מעילו החזקתי,
ואותו הבקתי ונשקתי.
הרטשטיין הכירני,
חבקני ונשקני.
ואז ראה הוא איך שנפלו פני,
ושאלני על מה ועניתי: בי אדני,
אין ידוע לי איש מתמול שלשום,
ואני ערירי, אין לי רע בזה המקום.
הוי, צחק הרטשטיין, אל תחת ואל תירא.
הנה הנה לך מהרה
ומצאת כאן הרבה חברים
כל תלמידי המחלקה המסימת של
בית מדרש למורים,

כולם כולם, לא נעדר אחד.
בשמעי זאת ואשמח ואחד,
ואעזב את הרטשטיין עבה הכרס
אשר לו החטם כמקור הפרס.
וארא שתי אסיפות וכל אחת ואחת
שומעת לדברי נואם אשר דבריו כאש קודחת.
ועל אחת קול אדיר צווחת:
לא רציתם בסוציליזם, הא לכם באר שחת,
פח ופחד ופחת.
הכרתי מיד את אפלבום, הסוציליסט הכביר,
והנואם שכנגדו הוא ערנסט, הקומוניסט האביר,
ושותים בצמא את דברי שניהם
הם בקרמן וגלנטר אשר חיים ממש מפיהם.
וזה תמצית דבריהם:
למטה עם העשירים המחמירים,
השונאים את הדלים אשר מכל טוב חסרים,
כשנאת הישמעאלים את החזירים,
ובנות החן את הנזירים,
והתולים את העכברים.
אומרים כי מצאו כתוב בחכמת יוונית
כי שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית,
שכחו כי היא מדת סדום ועמרה,
וכאילו כרתו משם זמורה.
וכאשר ישמעו כי איש ירד מנכסיו,
יאמרו זה גרמו לו מעשיו.
ועל הבמה יושב
הירשפלד העורך וכותב
את כל דברי הנואמים,
דברים רוגזים וזועמים.
ובראותו אותי הולך הלך וצפה,
התאנח אנחה מגופו
ויאמר אלי, מה לך פה ומי לך פה,
האם כנפל בני עולה נפלת,
גם אתה חולית כמונו, אלינו נמשלת?
ואען ואמר,
כן, מר לי מר,
אבל מה הדבר אשר הביאך הלום,
ואתה היית על ראש מחלקתך עטרת יהלום,
ועתה אתה רחוק מישועה ושלום.
ויאמר: לכשרונותי בתור עורך הרבה יש עדים,
ולכן נמניתי לעורך „ניר-השדים“,
וכרוניקן ראשי של ארץ נשיה,
גם סופר ומעתיק כברוך בן נריה.
ועודנו מדברים על עניני היום,
ונגשו אלינו ערנסט ואפלבום,
וישקוני ויחבקוני ויתנו לי שלום,
ויאמרו להראותני את המקום.
ונלך, והנה הגענו אל גשר רעוע ותחתיו נחל שוטף,
וכאילו כל רואיו גוזל וחוטף,
ואז החלה נפשי להתעטף.
ונעל על הגשר מעלה מעלה,
והנה לעינינו תמונה מתגלה.
ברמן חברנו, בעל החלומות,
העורג והנכסף אל העלמות,
יושב בספינה בתוך הנהר,
ואת שירי האהבה בגעגועים הוא שר.
ונלך הלאה אחדות פסיעות,
והנה מה עינינו רואות?
שטיין ורוזנבלום, הנאהבים והנעימים,
שני אלו הרשעים, רשעים תמימים,
אשר גם בשאול לא נפרדו
כי את דבר הדר. חורגין מאד חרדו,
אשר יצתה בת-קולו משמי עליונים
וצוום לבחינת גמר להיות מוכנים —
והנה יושבים שניהם על נהרות שאול,
ובידיהם ספר עבה ומאד מאד גדול, —
הלא מרגולית ומרקס הוא הספר הזה.
אשר בו רק רוזנבלום, רק הוא יחזה,
וקורא הוא בקול לשטיין השומע,
אשר כל דבריו בעיון בולע.
וככה מתכוננים הם כאן לבחינות הגמר
ומונים כל דף שלמדו כספירת העומר.
משם הלכנו והלכנו כשעה ארוכה
עד שראינו מתפתלת תהלוכה.
והכרנו אשר נוהג בם,
ברשעו ומעלה גדול מכל העם,
הוא קסלר, בכבודו ובעצמו, השטן.
וקסלר חברנו כלום לא נשתנה,
הלא לראש לצני שאול נתמנה.
כשנתפקע השטן הקודם מצחוק ויצא הפרשדנה,

התהרו הוא ורוזנבלום הקטן
להגדיל בלצנות ולהיות השטן,
כל אחד אמר בדיחה בהגיע תורו,
בדיחה חדשה אשר לא שמע ממורו.
והתלוצצו והתרוצצו,
ובדיחות התפוצצו,
עד שנצה קסלר ויצא בראשונה,
ואוהז בעקבו, יצא זליג באחרונה.
כך נגמנה קסלר לשטן השאול,
ללין הגדול, הכי גדול.
ומימין לקסלר עומד שריינר משנהו,
אשר בגליציה מולדתהו.
ולהיות השטן היה גם ביכלתו,
כי כאולת קסלר גדלה אולתו,
אלא שגליצאיותו פוסלתו.
וולף אע"פ שאינו הדל-אישים,
מנהו קסלר, כהגי, לשומר נשים.
ושוקד הוא על מלאכתו בשקידות נפלאה,
ובעבודתו הוא רואה ברכה מפתיעה.
וכאשר משם נסענו,
ולמקום אחר הגענו,
את ווייסברגר וגרינברג ראינו,
שואלים את נובוגרודסקי, השהרהר שלנו,
מה הוא שמו של מנדלי מוכר ספרים,
ו ווייסברגר מתקשה ואינו מבין את הדברים.
ונובוגרודסקי מתאמין לבאר לו את הענין,
אבל וויסברגר, לדעות אלו, אין לו כל קנין.
אז הולכים הם ב„אוצר ישראל" לשאול,
הלא זהן מובשביץ, החכם מכל.
ועוזבים את נובוגרודסקי בלי נתינת
כל תודה.
ועל עזיבתם נובוגרודסקי לאל הודה,
וככה ראינו את כל בני המחלקה.
ונובגרודסקי הנשיא הקהילם בצעקה,
וגם השקיטם בקול גדול וזעקה.
וישבנו כלנו לאכול לשלחן ערוך,
והשטן ברכנו: ברוך, ברוך, ברוך.
החילונו לאכל וגם לשוחח
על אלו ממעל משאול קודח.
על דר. חורגין, בשמים יאיר נרו,
על דר. קפלן, אשר בחידושים פארו,
על אבינתן הפניני, המתהרה עם ידעיה,
על השוער אשר עליזותו „מחיה",
על רב מירסקי שבמשפט כל הודו.
ועל רב מברסלוי אשר כבר גלה את סודו.
מזל טוב, מזל טוב קרא השטן,
ובשם המחלקה אני מברך את ההתן.

ח ז ק

לזכר חברנו היקר

בנימין הורביץ

מת על קדושת השם בחברון

ביום השבת י"ח מנחם אב, ה'תרפ"ט

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים עם נשמות קדושי ישראל בכל הדורות, אשר קדשו את השם בחייהם ובמותם.

הננו משתתפים באבלה של משפחת

חברנוּ היקר

יעקב לווין

שנפטר באביב ימיו

אלהי ציון ינחם אותם ויעודדם בצערם הגדול.

COMPLIMENTS

of

Harry Fischel

אָנו מביעים את ברכתנו הלבבית
לתלמידי בית המדרש למורים
של ישיבת רבינו יצחק אלחנן ז״ל

די ב. מאנישעוויטץ קאמפ.

סינסינעטי, אָהייאָ.

Tel. BILlings 10111

A. LANGSAM CO.

Manufacturers of

High Grade Furs

Remodeling a Specialty

1524 ST. NICHOLAS AVE.

Near 186th St. NEW YORK

שומר שבת

Compliments of

S. SCHWARTZ

Ladies' & Gent's Tailor

518 WEST 186th STREET

NEW YORK

H. LIPKIN

613 MARCY AVE. BROOKLYN

Tel. INTervale 8627

ZABLUDOFSKY & KASS

Kosher Butchers

1082 EAST 165th STREET

BRONX, N. Y.

A. WARTELS

Clothiers

95-97 CANAL ST. NEW YORK

Compliments of

Mr. & Mrs. H. DENKER

S. STRASSBERG & CALIN

Mfr. Fur Trimmings

144 WEST 29th STREET

NEW YORK CITY

Tel. PENnsylvania 9330

מירסקי'ס ספרים סטאָר

58 נאָרפאָלק סטריט ניו יאָרק

ספרי תורה, טליתים, תפילין

מזוזות, א. ז. וו.

פרוכת'ן, מענטעלאך, חופות

M. MIRSKY & SON

58 NORFOLK ST. NEW YORK

Phone Orchard 7382

Compliments of

ROGGIN BROS. CO., Inc.

Tel. INTervale 4210-4211-4212

SUPERFINE STEAM LAUNDRY SERVICE, Inc.

1322-28 GARRISON AVE.

BRONX, N. Y.

15

60
3.75

143
183

225
100

325
50
375